

Ergenlik Döneminde Ebeveynden Algılanan Psikolojik Kontrol Üzerine Bir Gözden Geçirme Çalışması

Demet Vural Yüzbaşı^{*1} ve Sümeyye Sema Yılmaz²

Öz

Psikoloji alanında yapılan pek çok araştırma çocuk ve ergenlerin gelişiminde ebeveynlerin önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin benimsediği davranış ve tepkiler ise farklı ebeveynlik pratikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, çocuğun özerklik kazanmasını zorlaştıran, kendisini ifade etmesine fırsat tanımayan psikolojik kontrol uygulamaları da önemli ebeveyn tepkileri olarak değerlendirilmektedir. Bu gözden geçirme çalışmasının temel amacı, psikolojik kontrolün ergenlerin gelişimleri üzerindeki etkilerinin ele alındığı farklı çalışmaların sunulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle alanyazında psikolojik kontrol kavramının gelişimi ve farklı tanımlarına yer verilmiştir. Ardından ergenlik döneminde ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün psikososyal gelişim ile ilişkisine değinilmiştir. Bu kapsamda, özerklik, kimlik gelişimi, kişilerarası ilişkiler, benlik saygısı, duygu düzenleme gibi boyutları içeren çalışmalar ele alınmıştır. Bir sonraki kısımda ise psikolojik ve davranışsal problemler ile ebeveynden algılanan psikolojik kontrolü konu edinen çalışmalar aktarılmıştır. Bu bağlamda, anksiyete, depresif belirtiler, problemli davranışlar gibi içselleştirme ve dışsallaştırma gibi problemlere yönelik araştırmalar sunulmuştur. Ardından, ergenlik döneminde çocuğu olan ebeveynlere yönelik bazı müdahale programlarından örnekler verilerek, etkin ebeveynlik yöntemlerinin ergen gelişimindeki olumlu etkisi vurgulanmıştır. Son olarak, alanyazında yer alan çalışmalar değerlendirilerek, araştırmacı ve uygulayıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Psikolojik kontrol
Ergenlik
Ebeveynlik
Müdahale

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi
17 Şubat 2022
Kabul Tarihi
19 Temmuz 2022
Makale Türü
Derleme

A Review of Perceived Psychological Control From Parents in Adolescence

Abstract

Many studies in the field of psychology reveal that parents have an important influence on the development of children and adolescents. Behaviors and reactions adopted by parents appear as different parenting practices. In this context, psychological control practices, which make it difficult for adolescents to gain autonomy and express themselves, appear as important parental responses. The main purpose of this review is to put forth the importance of psychological control in adolescent development. For this purpose, firstly, the development and definitions of psychological control concept have been presented. Also, the relationship between psychological control and psychosocial development in adolescence has been mentioned. The studies on the relationship between psychological control and autonomy, identity development, interpersonal relationships, self-esteem, emotion regulation have been presented. In the next section, studies on psychological, behavioral problems and perceived psychological control have been included. In this context, studies on internalization and externalization problems such as anxiety, depressive symptoms, and problematic behaviors have been presented. Then, the positive effects of effective parenting methods on adolescent development have been emphasized by giving examples of some intervention programs. Finally, the studies in the literature have been evaluated and suggestions for researchers and practitioners have been presented.

Keywords

Psychological control
Adolescence
Parenting
Intervention

Article Info

Received
February 17, 2022
Accepted
July 19, 2022
Article Type
Review

Atıf: Vural Yüzbaşı, D. ve Yılmaz, S. S. (2022). Ergenlik döneminde ebeveynden algılanan psikolojik kontrol üzerine bir gözden geçirme çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 23(3), 350-369. <https://doi.org/10.12984/egceedf.1068404>

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author

¹ İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji, Türkiye, demet.vural.yuzbasi@ikcu.edu.tr

² İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji, Türkiye, semayilmaz988@gmail.com

Extended Abstract

The main purpose of this review is to present the concept of perceived psychological control in adolescence with a holistic perspective. Studies involving parenting practices are becoming widespread day by day. The concept of psychological control, within the scope of parenting practices, has started to be the subject of different studies today (Soenens & Vansteenkiste, 2010). Behaviors involving parenting practices and their effects on children and adolescents have been the subject of research for many years. The first parenting studies date back to the 1940s (Baldwin, Kalhorn, & Breese, 1945). In the following years, the concepts of psychological autonomy and psychological control began to be put forward in line with various studies (Schaefer, 1965a; Maccoby & Martin, 1983). When it comes to today, it can be said that current research on psychological control has progressed in the direction of Barber's (1996) conceptualization. Barber (1996) discusses the concept of control in two levels: behavioral control and psychological control. Behavioral control includes monitoring the child's behavior, knowing about the child's actions, setting rules and applying consistent discipline. Psychological control refers to the attempt to control the child with some psychological manipulations. Barber (1996) defines psychological control as "*socialization pressure that is nonresponsive to the child's emotional and psychological needs (but instead) stifles independent expression and autonomy*" (p. 3299). It is also stated that parental psychological control includes attempts to *induce guilt*, to *instill anxiety*, to *offer contingent love/love withdrawal* and to *invalidate the child's perspective* (Barber & Harmon, 2002; cited in Soenens & Vansteenkiste, 2010). When evaluated within the framework of *self-determination theory*, psychological control limits the satisfaction of the basic psychological needs (autonomy, relatedness, and competence) of the adolescents and hinders their healthy development (Scharf & Goldner, 2018). Therefore, considering the adolescence period in particular, it can be said that psychological control has an inhibitory effect on the healthy development of adolescents.

As a matter of fact, individuals make an effort to gain autonomy and create an independent identity during adolescence (Erikson, 1968). Studies examining the effect of family on identity development reveal that there is a dynamic process between family environment in which individuals live and formation of identity (Adams & Marshall, 1996; Beyers & Goossens, 2008; Erikson, 1968). At this point, it is very important for parents to provide an environment for their children in which they can get attention and support. For instance, studies report that children who have parents who offer care, warmth, affection and support and who have positive relationships with their parents go through a healthier identity development process (e.g., Beyers & Goossens, 2008; Sim & Chin, 2014). On the other hand, it is seen that some families notice the changes in their adolescent children and want them to behave in line with their own expectations by controlling them in manipulative ways (Pettit, Laird, Dodge, Bates, & Criss, 2001). Setting strict emotional and psychological boundaries in a way that prevents the adolescent's self-development emerges as a factor that makes the identity development process more difficult (Barber, 1996). It has been suggested that parents presenting psychological and behavioral control, or excessive authoritarian behavior may negatively affect the adolescent's identity-seeking process (Luyckx, Soenens, Vansteenkiste, Goossens, & Berzonsky, 2007). Hence, it can be said that parental behaviors have a critical importance in terms of the identity development process of the adolescent.

Additionally, studies on perceived parental control and interpersonal relationships are also mentioned in the literature. One of these studies has indicated that adolescent who perceived high level of psychological control from their parents can develop dysfunctional relationships with their parents and peers (Leondari & Kiosseoglou, 2002). Similarly, Fu and Zhang (2020), have reported in their longitudinal study that perceived psychological control from the mother was inversely related to the prosocial behaviors of adolescents towards their friends and strangers. Research on emotion regulation also shows that there may be a relationship between perceived psychological control and emotion regulation. For example, in a study conducted with individuals in early adolescence, it was found that the psychological control perceived from the mother was positively related to the anxiety levels and difficulty in emotion regulation of the adolescents, and negatively related to their coping skills (Luebbe, Bump, Fussner, & Rulon, 2014). It has been reported in some studies that psychological control may also have an effect on the emotions of adolescents (Bean, Bush, McKenry, & Wilson, 2003; Kurt, Sayil, & Tepe, 2013; Li, Yao, Liu, & Chen, 2019). Taken together, it is seen that psychological control poses a risk in terms of psychosocial development.

In addition to studies on socioemotional development and perceived psychological control, many studies have been focused on the relationship between perceived psychological control and psychological and behavioral problems. In these studies, perceived psychological control and depressive symptoms (e.g., Barber, 1996), anxiety (Pettit et al., 2001), internalization-externalization problems (e.g., Flamant, Haerens, Mabbe, Vansteenkiste, & Soenens, 2020), burnout (e.g., Aunola, Sorkkila, Viljaranta, Tolvanen, & Ryba, 2018), frustration intolerance (e.g., Filippello, Harrington, Costa, Buzzai, & Sorrenti, 2018) and relational aggression (e.g., Kuppens, Laurent, Heyvaert, & Onghena, 2013) have been found to be related with perceived psychological control. In summary, it can be said that psychological control practices have an effect on experiencing psychological/behavioral problems for adolescents.

As seen in the literature, the negative effects of psychological control on adolescent development have been revealed by various studies. Therefore, it is important to intervene in parenting behaviors that negatively affect adolescent development, such as psychological control. However, an intervention study aiming to improve/reduce psychological control practices could not be found. It has been seen that intervention programs mostly include dimensions to increase parents' awareness of adolescence, to strengthen parent-adolescent relations, and to provide parents with positive discipline and effective parenting skills (e.g., Martínez-González, Rodríguez-Ruiz, Álvarez-Blanco, & Becedóniz-Vázquez, 2016; Rodríguez-Gutiérrez, Martín-Quintana, & Cruz-Sosa, 2016). It is thought that these intervention programs can provide a basis for effective programs that are likely to be developed for psychological control practices.

In conclusion, this review reveals that perceived psychological control from parents poses a risk in terms of psychosocial development and psychological health during adolescence. It is thought that, more comprehensive scientific studies on this subject will contribute to both the literature and practitioners. In addition, it is predicted that interfering with negative practices of parents will play a protective role in terms of going through a healthier development process and encountering fewer problems mentioned above. Therefore, for future studies, it is recommended to include elements of psychological control practices in the intervention programs prepared for the parents of children in childhood and adolescence. Another important recommendation for future research is to develop and implement programs for parents with the support of different institutions and organizations to adopt effective parenting skills and to create a safe structure that allows autonomy within the family, in order to ensure the healthy development of adolescents.

Giriş

İnsanlar yaşamları boyunca kişilik ve karakterleri üzerinde etki sahibi olabilecek bir dizi gelişimsel aşamadan geçer. Çocukların ilk sosyalleştikleri bağlam olan aile, ebeveynlerle kurulan ilişkiler ve dolayısıyla ebeveynlik pratikleri bu sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarının özerk bir biçimde yetişmesini desteklemeleri, çocukların güvenli ve pozitif bir benlik duygusuna sahip olmalarına katkı sunarak, psikososyal anlamda sağlıklı bir gelişim göstermelerini de beraberinde getirmektedir (Costa, Barberis, Gugliandolo, Larcana ve Cuzzocrea, 2018; Vasquez, Patall, Fong, Corrigan ve Pine, 2016). Buna karşılık, çocuk yetiştirme sürecinde ebeveynlerin daha kontrolcü ve müdahaleci bir tutuma sahip olduğu; çocukları üzerinde 'psikolojik kontrol' sağlamaya çalıştıkları ebeveynlik uygulamaları da mevcuttur (Barber, 1996; Soenens ve diğ., 2005). Psikolojik kontrol kavramı, özellikle çocuğun psikososyal gelişimi üzerinde etkisi olabileceği öngörülen etmenler arasında sıklıkla çalışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Barber, Stolz ve Olsen, 2005). Ebeveynlerin psikolojik kontrol içeren müdahalelerde bulunması çocuğun hem duygusal hem de sosyal açıdan olumsuz yönde etkilenmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Bu gözden geçirme çalışmasının öncelikli amacı, ergenin psikososyal ve duygusal gelişimi açısından kritik bir öneme sahip olan psikolojik kontrol kavramına dikkat çekmektir. Ülkemizde yürütülen çalışmalar incelendiğinde, psikolojik kontrol kavramını konu edinen bir derleme çalışmasına henüz rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın ülkemiz alanyazını açısından önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bu çalışmada psikolojik kontrol kavramının çok yönlü bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle psikolojik kontrol kavramına ilişkin alanyazında yer alan tanımlara yer verilmiştir. Ardından, ergenlik döneminde ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrol (EAPK) kavramına ilişkin gerçekleştirilmiş olan çalışmalar aktarılmıştır. Söz konusu çalışmalar, EAPK ile psikososyal gelişim ve psikolojik/davranışsal problemler arasındaki ilişkiye odaklanmış bir biçimde sunulmuştur. Ardından, ergenlik döneminde çocuğa sahip ebeveynlere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Son olarak, alanyazından elde edilen bilgiler ışığında EAPK kavramına ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapılarak araştırmacı ve uygulayıcılara öneriler sunulmuştur.

Psikolojik Kontrol Nedir?

Psikolojik kontrol, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte en genel haliyle çocuğun özerklik kazanmasını ve kendisini ifade etmesini engelleyen ebeveyn davranışlarına karşılık gelmektedir. Ebeveynlik davranışlarına dair yapılan ilk sistemli çalışmalar (Örn. Baldwin, 1948; Baldwin, Kalhorn ve Breese, 1945) 1940'lı yıllara uzanmakla birlikte psikolojik kontrol kavramının temelini Schaefer'in (1965a; 1965b) çalışmalarına dayandığı görülmektedir. Bu bağlamda, psikolojik kontrol kavramının ortaya çıkmasında ve geliştirilmesinde etkili olabileceği öngörülen kavram ve sınıflandırmaların tarihsel bir bakış açısı ile ele alınmasının psikolojik kontrolün daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Schaefer (1965a; 1965b), ebeveyn davranışlarının, *kabul-red* (acceptance vs rejection); *psikolojik özerklik-psikolojik kontrol* (psychological autonomy vs psychological control); *sıkı kontrol-gevşek kontrol* (firm control vs lax control) olmak üzere birbirine zıt iki kutbun yer aldığı üç boyut altında incelenebileceğini bildirmiştir. *Psikolojik özerklik-psikolojik kontrol boyutu*, çocuğun ebeveyninden ayrı bir birey olarak gelişmesine izin vermeyecek biçimde çocuğun etkinlik ve davranışlarını kontrol etmeye yönelik örtük girişimlerini ifade etmektedir (Schaefer, 1965a). Schaefer'a göre, psikolojik kontrol kullanan ebeveynler, çocukları tarafından aşırı koruyucu, müdahaleci, yönlendirici, sahiplenici ve suçluluk yoluyla kontrol sağlamaya çalışan ebeveynler olarak tanımlanmaktadır (Schaefer, 1965a). Schaefer (1965a) bu tür müdahalelerin çocukların özerkliğini ve sağlıklı gelişim sürecini olumsuz yönde etkileyebileceğini bildirmiştir. Nitekim ebeveynlerin çocuklarının gelişimsel özelliklerinin gerektirdiği ölçüde çocuğun özerklik kazanmasını destekleyecek biçimde davranmaları, hem kısa vadede hem de uzun vadede psikososyal gelişim açısından oldukça önemlidir.

Schaefer'in (1965a, 1965b) çalışmaları psikolojik kontrol kavramının tanımlanmasında önemli bir temel sağlamış olmasına rağmen izleyen yıllarda alanyazındaki çalışmaların ebeveynlik davranışlarını tipolojik bir anlayışla tanımlamaya yöneldiği görülmektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Baumrind (1967) okul öncesi dönemdeki çocuklarla yaptığı sistemli çalışmalar ve gözlemleri doğrultusunda, *otoriter*, *demokratik* ve *izin verici* olmak üzere üç temel ebeveynlik stili belirlemiştir. Söz konusu ebeveynlik stillerinin *duyarlılık* (responsiveness) ve *talepkârlık* (demandingness) olmak üzere iki ana ebeveynlik boyutunun niteliğine dayandırmaktadır (Baumrind, 1967, 1971; Maccoby ve Martin, 1983). Maccoby ve Martin (1983) ise Baumrind'in (1967, 1971) ebeveynlik stilleri perspektifi doğrultusunda, ebeveynlik davranışlarında *kabul-duyarlılık* (parental acceptance-responsiveness) ve *talepkârlık-kontrol / disiplin* (demandingness-control/discipline) olmak üzere iki ana boyut tanımlamıştır. Bu iki boyut doğrultusunda *otoriter*, *demokratik*, *izin verici* ebeveynlik stillerine ek olarak *ihmalkâr* ebeveynlik stili de alanyazında yerini almıştır. Bu yaklaşımlar, ebeveyn tutum ve davranışlarına yönelik sistemli ve geniş bir bakış açısı sunarken ebeveynlerin çocuğa karşı duyarlılık ve talepkârlık düzeylerini temel almaktadır.

Ebeveynlik stillerinin sınıflandırılmasında psikolojik kontrol kavramının ayrı bir boyut olarak ele alınmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, ebeveynlik stillerinde yer alan temel davranış biçimleri değerlendirildiğinde otoriter ebeveynlik stilinde psikolojik kontrolle ilişkilendirilen müdahalelerin sıkça kullanıldığı bildirilmektedir

(Baumrind, 1971; Barber, 1996). Demokratik ebeveynlik stilinde ise ebeveynlerin çocukların özerkliğini desteklemekle birlikte çocuğun eylemlerini kontrol ettiği ve tutarlı bir sınır koydukları gözlenmektedir (Barber, 1996; Baumrind, 1978; McCord, 1979; Steinberg, Elmen ve Mounts, 1989). İzin verici (Barber, 1996; Steinberg ve diğ., 1989) ve ihmalkar ebeveynlik (Baumrind, 1991; Maccoby ve Martin, 1983) stillerinde ise ebeveynlerin çocukları üzerindeki kontrol düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, demokratik ebeveynlik stilinin çocuklarda olumlu gelişimsel çıktılarla ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kontrolün çocuğun gelişimsel özelliklerine duyarlı bir biçimde uygulanması durumunda olumlu bir etkisi olabileceği söylenebilmektedir. Dolayısıyla bu noktada ‘kontrol’ün nasıl kavramsallaştırıldığı ve ebeveynlerin kontrole yönelik davranışlarının neler olduğunun anlaşılması oldukça önemlidir.

İlerleyen yıllarda, Barber (1996) kontrol kavramını, *davranışsal kontrol* ve *psikolojik kontrol* olmak üzere iki düzlemde ele almıştır. *Davranışsal kontrol*, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını düzenlemeyi ve yapılandırma amacıyla uyguladıkları müdahaleleri içermektedir. Davranışsal kontrolde çocuğun davranışlarını izleme, çocuğun eylemleri hakkında bilgi sahibi olma, kurallar belirleme ve tutarlı bir disiplin uygulama yer almaktadır. *Psikolojik kontrol* ise birtakım psikolojik manipülasyonlarla çocuğu kontrol etme girişimine karşılık gelmektedir. Barber (1996) psikolojik kontrolü, “*ebeveynlerin çocuklarının düşünme, kendini ve duygularını ifade etme, ebeveynlere bağlanma gösterme gibi özellikleri içeren psikososyal gelişim sürecini kontrol etmeye yönelik girişimleri*” (s. 3296) şeklinde tanımlamaktadır. Barber ve Harmon’a (2002) göre ebeveynler çocukta suçluluk yaratmaya, çocuğa kaygı aşılamaya, koşullu sevgi sunmaya/sevgiyi geri çekmeye ve çocuğun bakış açısını geçersiz kılmaya yönelik çeşitli taktikler aracılığıyla psikolojik kontrol uygulamaktadır (akt. Soenens ve Vansteenkiste, 2010). *Suçluluk yaratma* (guilt-induction) ebeveynin talebini gerçekleştirme için çocukta suçluluk yaratacak stratejiler kullanmayı içerirken *kaygı aşılama* (instilling anxiety) benzer bir amaç için çocuğun kaygı duygusunu tetiklemeyi içermektedir. *Sevgiyi esirgeme/sevgiyi geri çekme* (contingent love/love withdrawal) ise ebeveynlerin dikkatlerini, ilgilerini, bakımlarını ve sevgilerini çocukların ebeveyn tarafından standarta ne kadar ulaştığına göre çocuğa koşullu olarak sunmasını veya sevgiyi geri çekmesini içermektedir. Son olarak *çocuğun bakış açısını geçersiz kılma* (invalidation of the child’s perspective), çocuğun duygu ve düşüncelerini ifade etmesini kısıtlamaya dönük müdahaleleri içermektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, orantılı düzeyde uygulanan davranışsal kontrol müdahaleleri gelişimsel açıdan çocuğun yararına olmakla birlikte, psikolojik kontrol uygulamaları çocuk açısından zorlayıcı deneyimler yaşamasıyla ilişkilendirilmektedir.

Son yıllarda psikolojik kontrole ilişkin araştırmaların artması, söz konusu kavrama ilişkin yeni tanımlamalar ve sınıflandırmaları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, Soenens, Vansteenkiste ve Luyten (2010) yaptıkları çalışmada psikolojik kontrol kavramını *bağımlılık odaklı psikolojik kontrol* (dependency-oriented psychological control) ve *başarı odaklı psikolojik kontrol* (achievement-oriented psychological control) olmak üzere iki alanda ele almaktadır. *Bağımlılık odaklı psikolojik kontrol*, ebeveynlerin çocuklarının fiziksel ve duygusal açıdan kendilerine yakın olmaları için çocuklarına baskı kurma ve sınırlar koymasındadır. Bu bağlamda, çocuğun çevresindeki kişilerden tavsiye alma gibi davranışlarını psikolojik olarak kontrol ederek kısıtlama uygulamalarıyla kendini göstermektedir. *Başarı odaklı psikolojik kontrol* ise, çocukların okul veya spor gibi performansla ilişkin durumlarda başarı göstermeleri için zorlamayı içeren uygulamalardır. Bununla birlikte, çocukların başarılı olmak için kendilerine yüksek bir hedef belirlemedikleri veya ebeveynin beklentileri doğrultusunda bir başarı elde edemedikleri durumlarda müdahaleci girişimlerde bulunma gibi davranışları içermektedir (Soenens, Park, Vansteenkiste ve Mouratidis, 2012). Benzer bir biçimde, çocuğun ancak ebeveyni tarafından değer verilen sonuçlara ulaştığında veya değer verilen davranışları gösterdiği durumda kendisini değerli ve sevilen biri olarak değerlendirmesiyle ilişkilendirilen ebeveynin koşullu sevgi sunması (parental conditional regard) da psikolojik kontrol kavramı ile yakın olduğu bildirilen bir kavramdır (Assor, Roth ve Deci, 2004). Bununla birlikte psikolojik kontrol uygulamaları ebeveynlerin genel bir ebeveynlik stiline atıfta bulunurken, koşullu sevginin belli durumlar özelinde (Örn. akademik başarı) uygulandığı belirtilmiştir (Assor ve Tal, 2012). Bu güncel tanımlamalar psikolojik kontrol kavramının hem daha iyi anlaşılmasında hem de alanyazındaki araştırmalarda daha etkin bir biçimde ele alınmasına katkı sunmaktadır.

Özetle, alanyazında yer alan tanımlamalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, psikolojik kontrol uygulamalarının, çocuğu psikolojik birtakım taktikler ile kontrol etme, kendilerine bağımlı hale getirme, çocuğun bireyselliğini geliştirmesine engel olma ve kendi kimliğini keşfetmesine izin vermeme gibi davranışlarla karakterize olduğu anlaşılmaktadır (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Ayrıca, çocuğun davranışlarına aşırı müdahalecilik, yüksek düzeyde talepkârlık ve düşmanlığın yanı sıra duygusal müdahalelerde bulunma ve çocuğun kendini ifade etmesine izin vermeyecek biçimde iletişiminin kısıtlanması gibi davranışlarla da kendini göstermektedir (Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001). Dolayısıyla, psikolojik kontrolün çocuğun psikososyal gelişimi üzerinde kısa ve uzun vadede olumsuz bazı etkileri olabileceği açıktır. Ergenlik dönemi özelinde değerlendirildiğinde de psikolojik kontrol hem sosyal hem de duygusal gelişim üzerindeki olası etkileri açısından mutlaka ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ergenlik Dönemi ve Ebeveyn Den Algılanan Psikolojik Kontrol

Ergenlik dönemi, fiziksel değişimlerin (Örn. vücut yapısındaki değişimler, birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişimi) yanı sıra önemli bilişsel (Örn. soyut düşünme, hipotetik düşünme) ve psikososyal (Örn. kimlik gelişimi, akran ilişkileri) değişimlerin de gerçekleştiği bir yaşam dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Erikson, 1968; Keating, 1990; Marshall, 1978). Ergenlik dönemindeki normatif değişimler, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi de etkileyebilmektedir. Steinberg ve Silk'e (2002) göre ergenlik dönemindeki fiziksel değişimler, ebeveynlerin çocuklarına yönelik algılarını değiştirirken, cinsel olgunlaşma süreci ve artan duygu yoğunluğu ebeveynlerin karşısına yeni zorluklar çıkarabilmektedir. Öte yandan bilişsel değişimler ile birlikte ergenler geleneksel kuralların ve ahlaki standartların öznelliğini keşfetmekte ve bu keşif ebeveyn kurallarını ve düzenlemelerini de içeren bir sorgulamaya dönebilmektedir. Ergenlerin düşünce yapılarındaki bu tür değişimler kendilerini özerk bir birey olarak tanımlamaya yönelik arayış sürecini de beraberinde getirmektedir. Ergenlik döneminde artan bu özerklik arayışı ise kimi ailelerde ebeveyn ve ergen arasındaki ilişkide değişime neden olan baskın etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (Steinberg ve Silk, 2002). Örneğin, ergenin özerklik arayışını kontrol altına alınması gereken bir durum olarak değerlendiren ebeveynlerin kontrole yönelik davranışlarında bir artış olabileceği öngörülebilir.

Özerklik, Öz Belirleme Kuramı'nda temel bir psikolojik ihtiyaç olarak ele alınmaktadır (Ryan ve Deci, 2017). Kuramda bireylerin doğumdan itibaren özerklik (autonomy), ilişkisellik (relatedness) ve yeterlik (competence) olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyacı olduğu aktarılmaktadır. Kurama göre özerklik ihtiyacı "*bireyin benliğiyle bütünlük içinde öz yönetim (self-governing) göstermesi yani bireyin tam bir gönüllülük (willingness), irade (volition) ve mutabakat (concurrency) duygusuyla hareket etme gereksinimi*" (Deci ve Ryan, 2013, s. 29) anlamına gelmektedir. İlişkisellik ihtiyacı ise bireyin diğerleriyle bağlantıda olma, diğerleri tarafından değer görme ve kabul edilme ihtiyacını belirtmektedir. Son olarak yeterlik ihtiyacı, "*bireylerin önemli yaşam bağlamlarında kendilerini yetkin ve yeterli hissetme gereksinimi*" olarak tanımlanmaktadır (Ryan ve Deci, 2017, s. 11). Bu ihtiyaçların doyurulmasının bireylerin olumlu sosyal gelişimleri, iyi oluşları ve tam bir işlevsellik kazanmaları ile ilişki olduğu bildirilmiştir (Niemiec, Ryan ve Deci, 2010; Ryan ve Deci, 2000). Dolayısıyla, başta ebeveynler olmak üzere, bu ihtiyaçlara duyarlı bir çevrenin varlığı oldukça önemli görülmektedir (Deci, Eghrari, Patrick ve Leone, 1994). Öz Belirleme Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, psikolojik kontrol, ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulmasını kısıtlayan bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (Scharf ve Goldner, 2018). Nitekim psikolojik kontrol, "*çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına yanıt vermek yerine çocuğun bağımsızlığını ve özerkliğini engelleyen sosyalizasyon baskısı*" (Barber, 1996, s. 3299) olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, ergenlik dönemi özelinde düşünüldüğünde psikolojik kontrolün ergenin sağlıklı gelişimini ketyici bir etkisi olduğu söylenebilir.

Ergenlik dönemi özerklik için çabalamanın arttığı bir dönemdir ve bu dönemde sağlıklı bir psikososyal gelişim bireye bağımsız bir kimlik duygusu kazandırmaktadır (Erikson, 1968). Özerkliği sağlıklı bir biçimde destekleyen ebeveynlerin çocuğa aktarmak istediklerini net bir biçimde ifade ettikleri, ergenin değerlerine ilişkin sorgulamalar yapmasına izin verdikleri, ergenin duygu ve eğilimlerini dile getirmesini destekledikleri, zarar verici olmadığı sürece ergenin ilgi ve değerlerini deneyimlemesine, ifade etmesine ve gerçekleştirmesine olanak sağladıkları görülmektedir (Assor, 2017). Psikolojik kontrol kullanan ebeveynlerin ise ergenlerin özerklik ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde doyumadıkları görülmektedir. Nitekim psikolojik kontrol uygulayan kimi ebeveynler, çocuğu özerk olma konusunda cesaretlendirme adına çocuklarına gereken rehberliği sunmamakta ve çocuklar kendi başlarına başarılı olamadıklarında onlara suçluluk ve başarısızlık duygusu hissettirmektedir. Bazı ebeveynler ise fazlasıyla koruyucu bir rol üstlenerek çocuklarına katı sınırlar koyabilmekte, çocuklarını psikolojik ve fiziksel olarak kendilerine daha bağımlı hale getirmekte ve özerklik arayışı karşısında çocuğun suçluluk hissetmesine neden olmaktadır (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Bu uygulamalar aynı zamanda ergenlerin yeterlik ve ilişkisellik ihtiyaçlarını da zedelemektedir. Ebeveynin ilgi ve sevgisini kazanmak/kaybetmemek için ebeveynleri tarafından belirlenen standartları gerçekleştirmeye çalışan çocuklar, bir yandan ebeveyn sevgisini kaybetmekten korkarken bir yandan da özgüven duygularındaki dalgalanmalar, başarısızlık ve değersizlik duyguları ile karşılaşmaktadır (Barber, Xia, Olsen, McNeely ve Bose, 2012). Sonuç olarak, ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrolün, ergenin duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilediği ve çeşitli olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu görülmektedir (Scharf ve Goldner, 2018). Bu bağlamda psikolojik kontrolün hem ergenin psikososyal ve duygusal gelişim süreci hem de psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerinin ortaya konması önemli görülmektedir.

Öncelikle, ergenin kendini geliştirmesini engelleyecek biçimde katı duygusal ve psikolojik sınırların konulması kimlik gelişimi sürecinde özerkliğin ortaya çıkmasını zorlaştıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Barber, 1996; Luyckx, Soenens, Vansteenkiste, Goossens ve Berzonsky, 2007). Özerkliğin kazanılması ve kimlik gelişiminin yanı sıra EAPK ile kişilerarası ilişkilerin (Örn. Leondari ve Kiosseoglou, 2002) ve benlik saygısının (Örn. Bean, Bush, McKenry ve Wilson, 2003) da ilişkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, araştırmalarda çocuğun içinde yetiştiği ortamın genellikle müdahaleci ve kontrolcü duyguların hâkim olduğu bir bağlam olması durumunda, duygu düzenleme becerilerinde yetersizlikler (Örn. Cui, Morris, Criss, Houlberg ve Silk, 2014) ve saldırganlık (Örn. Murray, Dwyer, Rubin, Knighton-Wisor ve Booth-LaForce, 2014) gibi problemlerin yaşanabileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla, psikolojik kontrolün psikososyal gelişim açısından risk oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Ergenlik döneminde EAPK ile psikolojik ve davranışsal problemler arasındaki ilişkilere yönelik birçok çalışma da alanyazında yer almaktadır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar, ergenlik döneminde EAPK ile depresif belirtiler (Örn. Barber, 1996), anksiyete (Pettit ve diğ., 2001), içselleştirme-dışsallaştırma problemleri (Örn. Flamant, Haerens, Mabbé, Vansteenkiste ve Soenens, 2020), tükenmişlik (Örn. Aunola, Sorkkila, Viljaranta, Tolvanen ve Ryba, 2018), hayal kırıklığı intoleransı (Örn. Filippello, Harrington, Costa, Buzzai ve Sorrenti, 2018) ve ilişkisel saldırganlık (Örn. Kuppens, Laurent, Heyvaert ve Onghena, 2013) gibi problemlerin ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalar, ergenlik döneminde ebeveynlerin psikolojik kontrol uygulamalarının ergenlerin psikolojik sağlığı açısından da bir risk faktörü olduğuna işaret etmektedir.

Özetle, psikolojik kontrol uygulamalarının ergenin psikososyal ve duygusal gelişimi ile birlikte psikolojik/davranışsal problemler yaşamasında da etki sahibi olduğu söylenebilir. İzleyen kısımda ergenlik döneminde ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün psikososyal açıdan ilişkili olduğu değişkenlere ve psikolojik/davranışsal problemlere yönelik araştırmalara yer verilmiştir.

Ergenlik Döneminde Psikososyal ve Duygusal Gelişim ile Algılanan Psikolojik Kontrol İlişkisi. Ergenlik döneminde psikososyal gelişim açısından incelenmesi gereken önemli bir alan kimlik gelişimidir. Erikson'a (1968) göre ergenin yerine getirmesi gereken en önemli gelişim görevi kimlik kazanımını gerçekleştirmektir. Kimlik kazanımını sağlıklı biçimde gerçekleştiren bireylerin kişiler arası problemlere çözüm üretme, çatışmalarla başa çıkma, olumlu bir benlik duygusunu barındırma ve sosyal ilişkilerde tutarlı bir süreklilik sağlama gibi yetişkinlik yıllarını da ilgilendiren rollerde daha başarılı bir yapıya sahip olduğu belirtilmektedir (Berzonsky, 2004; Crocetti, Rubini, Luyckx ve Meeus, 2008). Kimlik gelişiminde ailenin etkisini inceleyen araştırmalar, bireyin içinde bulunduğu aile ortamı ile kişinin kendine ait geliştirdiği kimlik inşası arasında dinamik bir sürecin bulunduğunu göstermektedir (Adams ve Marshall, 1996; Beyers ve Goossens, 2008; Erikson, 1968). Araştırmalar ilgi, sıcaklık, şefkat ve destek sunan ebeveynleri olan ve ebeveynleriyle olumlu ilişki içerisinde olan çocukların daha sağlıklı bir kimlik gelişimi sürecinden geçtiklerini bildirmektedir (Örn. Beyers ve Goossens, 2008; Sim ve Chin, 2014). Bununla birlikte, anne babanın ergeni kabullenici davranışlarda bulunmamasının, psikolojik ve davranışsal kontrolde bulunmasının veya aşırı otoriter tutum sergilemesinin ergenin kimlik arayış sürecini olumsuz biçimlerde etkileyebileceği öne sürülmüştür (Luyckx ve diğ., 2007). Genellikle bu tutuma sahip ailelerde yetişen bireylerin değersizlik duygularıyla beraber başarılı kimlik oluşturma olasılıkları daha düşük görülmektedir. Dolayısıyla, ebeveyn davranışlarının ergenin kimlik gelişimi süreci açısından kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Luyckx ve diğerleri (2007), günümüzde beliren yetişkinlik dönemine karşılık gelen geç ergenlik dönemindeki bireylerin ($N = 364$, $\bar{x}_{yaş} = 18$) algıladıkları psikolojik kontrolün kimlik biçimlenmesi süreçlerine etkisini boylamsal bir çalışmada ele almıştır. Sonuçlar, EAPK ile ergenlerin araştırdıkları seçeneklere içsel yatırımda bulunma, içsel yatırımlarla özdeşleşme boyutlarıyla ters yönde; seçeneklerin genişlemesine araştırılması boyutuyla ise pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması ve EAPK arasında ise anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise ergenlerin genişlemesine araştırma yapma düzeylerinin EAPK'ü olumlu yönde yordadığı şeklindedir. Bu araştırma, ebeveynlerini daha kontrolcü algılayan ergenlerin önemli yaşam olaylarına ilişkin karar verme süreçlerinde zorluklar yaşadıkları ve verdikleri kararlara güvenli şekilde özdeşleşemediklerini ortaya koymaktadır. Benzer bir biçimde, Benson ve Johnson (2009) ergenlerin ($N = 13.673$) sahip oldukları aile yapısının ve maruz kaldıkları ebeveynlik süreçlerinin kimlik gelişimleri üzerindeki etkisini araştırdıkları bir çalışmada, yüksek düzeyde aile yakınlığının ve ebeveynin davranışsal kontrolünün ergenin 'yetişkin' gibi hissetme düzeyini azalttığını ortaya çıkarmışlardır. Bulgular, ebeveynlerin ergen faaliyetlerini sıkı biçimde denetlemelerinin ergen özerkliğini sınırlandırabileceği ve ergenin yaşı gereği gerçekleştirmesi gereken aktiviteleri kısıtlayarak yetişkin kimliğine geçiş sürecini geciktirebileceği şeklinde yorumlanmıştır. Litvanya'da gerçekleştirilen bir çalışmada ($N = 407$, $\bar{x}_{yaş} = 19.3$) ise ebeveynlerin çocuklarının özerklik ihtiyaçlarına olumlu biçimde karşılık vermelerinin ve ergenlerin her iki ebeveyni ile pozitif bir ilişkiye (duygusal sıcaklık, güven ve iletişim) sahip olmasının ergenlerin kimlik gelişimi sürecini olumlu etkilediği bulunmuştur (Kaniuşonytė ve Žukauskienė, 2018). Bu araştırmaların sonuçları değerlendirildiğinde, ebeveynlerden algılanan kontrolün ergenin özerkliğini kısıtlayacak bir boyuta ulaştığında kimlik gelişimi açısından olumsuz bir etkiye neden olabileceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ebeveynlerin ergenin özerklik ihtiyacına yönelik duyarlı bir tutum sergilemesinin ise kimlik gelişimi üzerinde olumlu bir etkisi olabileceği görülmektedir.

Alanyazın EAPK'nın ergenin kişilerarası ilişkileri üzerinde de etkilerinin bulunduğunu göstermektedir. Örneğin, Leondari ve Kiosseoglou (2002) yaptıkları bir araştırmada ($N = 319$, $\bar{x}_{yaş} = 20$), akran ve ebeveynlere bağlanma ile EAPK arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgular, özerkliğin önlenmesini içeren psikolojik kontrolün, ergenin ve genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin ebeveynleri ve akranları ile işlevsel olmayan ilişkiler geliştirebileceğine işaret etmektedir. Tepe, Deliser, Kuzan ve İslamoğlu (2018) tarafından ergenlerle ($N = 263$, $\bar{x}_{yaş} = 11.29$) yürütülen bir çalışmada ise ebeveyn psikolojik kontrolünün (saymazlık) ergenin kişilerarası ilişkilere katılımı ve sosyal gruba katılımını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Fu ve Zhang (2020), ergenlerle ($N = 434$) gerçekleştirdiği boylamsal araştırmada anneden algılanan psikolojik kontrolün, ergenlerin arkadaş ve yabancılara karşı gösterdiği olumlu sosyal davranışlar ile ters yönde ilişkili olduğunu bildirmiştir. Aynı çalışma, EAPK'nın ergenlerin akademik başarıları ile negatif yönlü ilişkisinin

bulduğunu da ortaya çıkarmıştır. Aktaş ve Tepe (2021) tarafından üniversite öğrencileriyle ($N = 379$, $\bar{x}_{yaş} = 21.90$) gerçekleştirilen bir çalışmada olumlu sosyal davranış türleri ile ebeveynlerden algılanan özerklik desteği, psikolojik kontrol ve temel psikolojik ihtiyaçların sosyal bağlamdaki tatmini arasındaki ilişki araştırılmıştır. Sonuçlar, babadan algılanan psikolojik kontrol düzeyinin dışsal motivasyonlu olumlu sosyal davranışlarını yordadığını göstermiştir. Bununla birlikte, içsel motivasyonun her iki ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolle negatif yönde; dışsal motivasyonun her iki ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolle ise pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar, ergenin ebeveyn ve akranlarıyla olan ilişkilerinin niteliğinin, ergenin sosyal katılımının ve sosyal davranışlarının da EAPK ile bağlantılı olduğuna işaret etmektedir.

Ergenlik döneminde öne çıkan bir diğer önemli konu ise duygu düzenlemedir. Bu konuda yapılan araştırmalar EAPK ile duygu düzenleme arasında bir ilişki olabileceğini göstermektedir. Bir çalışmada (Cui ve diğ., 2014), dezavantajlı bölgelerde yaşayan ergenlerde ($N = 206$, $\bar{x}_{yaş} = 13.37$), ebeveyn psikolojik kontrolü, duygu düzenleme, saldırgan davranış ve depresif belirtiler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Elde edilen bulgular, duygu (üzüntü) düzenlemesi zayıf olan ergenlerde ebeveyn psikolojik kontrolü ile depresif belirtiler arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğunu göstermektedir. Ayrıca, öfke kontrolü zayıf olan ergenlerde de psikolojik kontrol ile saldırgan davranış arasındaki ilişkinin daha güçlü olduğu görülmüştür. Luebbe, Bump, Fussner ve Rulon (2014) tarafından erken ergenlik dönemindeki bireylerle ($N = 214$, $\bar{x}_{yaş} = 11.89$) yapılan çalışmada ise anneden algılanan psikolojik kontrolün, ergenlerin kaygı düzeyleri ve duygu düzenleme güçlüğü ile olumlu yönde, baş etme becerileri ile ise negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, duygu düzenleme güçlüğünün anneden algılanan psikolojik kontrol ile kaygı arasında olumlu yönde aracılık ettiği görülmüştür. Babadan algılanan psikolojik kontrol ise yalnızca baş etme becerileri ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Dolayısıyla, psikolojik kontrolün ergenlerin gelişimi açısından kritik bir öneme sahip olan düzenleme süreci üzerinde de olumsuz bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Psikolojik kontrolün ergenlerin duyguları üzerinde de etkisi olabileceği bazı araştırmalarda bildirilmiştir. Örneğin, Bean ve diğerleri (2003) Avrupalı Amerikalı ($N = 80$) ve Afro-Amerikan ($N = 75$) ergenlerde ergen işlevselliği ile ebeveyn desteği ve kontrolü arasındaki ilişkileri incelemiştir. Hiyerarşik regresyon analizleri sonucunda, Afrikalı Amerikalı annelerin ergen çocuklarına yönelik destekleyici davranışlarının hem benlik saygısını hem de akademik başarıyı olumlu yönde yordadığı gözlenmiştir. Bununla birlikte, Avrupalı Amerikalı ergenler için anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolün benlik saygısını negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Afrikalı Amerikalı ergenler için ise bu ilişki yalnızca babadan algılanan psikolojik kontrol için anlamlıdır. Son olarak, Avrupalı Amerikalı ergenler için annenin psikolojik kontrolü akademik başarıyı negatif yönde yordarken, anne ve babadan algılanan davranışsal kontrolün akademik başarıyı pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Ülkemizde ergenlerle ($N = 409$, $\bar{x}_{yaş} = 14.61$) yürütülen bir çalışmada (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008) da psikolojik kontrolün benlik değeri ile negatif yönde, davranışsal kontrolün ise olumlu yönde ilişkili olduğu bildirilmiştir. Benzer biçimde, Bireda ve von Krosigk (2015) tarafından ergenlerde ($N = 809$, $\bar{x}_{yaş} = 16.8$) gerçekleştirilen diğer bir çalışma psikolojik kontrolün okula uyum sorunları ile pozitif yönde; benlik saygısı ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Benlik saygısının yanı sıra Gargurevich ve Soenens (2016) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ($N = 292$, $\bar{x}_{yaş} = 18.67$), ergenlerde bağımlılık odaklı psikolojik kontrolün bağımlı kişilik özelliği ile; başarı odaklı psikolojik kontrolün ise öz eleştiri ile ilişkili olduğu bildirilmiştir. Li, Yao, Liu ve Chen (2019) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise ebeveynlerin özerkliği desteklemelerinin ergenlerin ($N = 2969$, $\bar{x}_{yaş} = 15.48$) yalnızlığını olumsuz yönde, psikolojik kontrolün ise yalnızlığı olumlu yönde yordadığı bulunmuştur. Ülkemizde üniversite öğrencileriyle ($N = 685$, $\bar{x}_{yaş} = 19.85$) gerçekleştirilen bir çalışmada da anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolün öğrencilerin yalnızlık düzeyini pozitif yönde yordadığı bildirilmiştir (Kurt, Sayıl ve Tepe, 2013). Dolayısıyla EAPK ile ergenin duygusal deneyimleri arasında önemli bir ilişki olduğu bir çok araştırmada ortaya konmuştur. Söz konusu araştırmaların sonuçları, ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün ergen için benlik saygısının zedelenmesi, yalnızlaşması, kendisine yönelik daha fazla eleştirel olması açısından risk oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir.

Özetle, alanyazında yer alan çalışmalar, EAPK ile ergenlik döneminde psikososyal gelişim açısından önemli görülen birçok özellik (Örn. kimlik gelişimi, duygu düzenleme, duygular) arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar psikolojik kontrolün ergenin hem bireysel gelişiminde hem de çevre ile olan ilişkileri üzerinde önemli bir etkisi olduğuna işaret etmektedir. Bireysel olarak bakıldığında psikolojik kontrolün ergenin kimlik gelişimi, duygu düzenleme becerileri, benlik saygısı, akademik başarısı, olumlu sosyal davranışlar sergilemesi gibi önemli boyutlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ergenin ebeveynleriyle ve akranlarıyla olan ilişkilerinin de EAPK ile olumsuz yönde bağlantılı olduğu bildirilmektedir. Dolayısıyla, psikolojik kontrolün ergenin sağlıklı bir psikososyal gelişim süreci açısından risk oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte, EAPK ile psikolojik ve davranışsal problemler arasındaki ilişkileri saptamaya yönelik yapılan çalışmalar da dikkat çekmektedir.

Ergenlik Döneminde Psikolojik ve Davranışsal Problemler ile Algılanan Psikolojik Kontrol İlişkisi. Ergenlik döneminde EAPK ve ergenin yaşadığı psikolojik problemler üzerinde yapılan çalışmalarda, içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri sıklıkla ele alınmaktadır. Psikolojik kontrol, depresyon ve kaygı dahil olmak üzere,

birçok içselleştirme problemiyle tutarlı bir şekilde ilişkilendirilmektedir (Soenens ve diğ., 2010). Örneğin, ülkemizde Pulat (2011) tarafından 15-17 yaş aralığındaki ergenlerle ($N = 423$, $\bar{x}_{yaş} = 16$) yapılan bir çalışmada, anne ve babadan algılanan psikolojik kontrolün depresyon, sürekli kaygı ve öfke ile pozitif yönde ilişkili olduğu bildirilmiştir. Werner, der Graaff, Meeus ve Branje'nin (2015) yürüttükleri boylamsal çalışmada ise ergenlerin ($N = 497$, $\bar{x}_{yaş} = 13.03$) depresif belirtileri ile annenin psikolojik kontrolü ve annenin empati düzeyi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada, ergenlik boyunca (13-18 yaş) annenin duygusal ve bilişsel empati düzeyinin psikolojik kontrol aracılığıyla, ergenlerin depresif belirtilerini yordadığı gözlenmiştir. Koçak (2019) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ($N = 3075$, $\bar{x}_{yaş} = 17.11$) ise eşler arası çatışma ile ergenin uyumu arasındaki ilişkide, annenin özerklik desteği ve ergenin temel ihtiyaçların engellenmesi aracı olarak ele alınmıştır. Yapılan analizler, eşler arası çatışmanın, annenin daha az özerklik desteği sağlaması ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Annenin özerklik desteğinin az olması ise ergenin temel ihtiyaçlarının engellenmesi ile ilişkilendirilmiş ve 6 ay sonra yapılan ölçümlerde, temel ihtiyaçları engellenmiş ergenlerin daha yüksek düzeyde depresif duygu durumu, daha düşük düzeyde yaşam doyumuna sahip oldukları bildirilmiştir. Söz konusu çalışmalar, ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün ergenlerin psikolojik problemler geliştirmelerinde bir etkisi olabileceğine işaret etmektedir.

Bununla birlikte, yapılan bazı boylamsal çalışmalar, ebeveynin psikolojik kontrol düzeyi ile ergenlerin psikolojik problemleri arasındaki ilişkinin çift yönlü olabileceğini göstermektedir. Örneğin, Wijsbroek, Hale III, Raaijmakers ve Meeus (2011) tarafından yürütülen boylamsal çalışmada ($N = 1.313$), ebeveynlerden algılanan davranışsal ve psikolojik kontrol ile ergenin yaygın anksiyete bozukluğu ve ayrılık anksiyetesi bozukluğu semptomları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, psikolojik kontrolü yüksek algılayan ergenlerde anksiyete semptomları daha yüksek bulunurken; ergenlerin genelleştirilmiş anksiyete ve ayrılık anksiyetesi semptomlarının ebeveyn kontrolünü yordadığı bildirilmiştir. Yaş-cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, erken ergen erkeklerde anksiyete semptomlarının ebeveyn kontrolünü sistematik olarak yordadığı, geç ergen erkekler ve kızlar arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmadığı bildirilmiştir. Bu sonuçlar, EAPK ve kaygı arasındaki ilişkinin iki yönlü olabileceğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bulgular ergende kaygının artmasıyla ebeveynin psikolojik kontrolünün artış gösterdiğine ve psikolojik kontrolün artışı ile birlikte ergenin kaygısının da artış gösterdiğine işaret etmektedir.

Başka bir çalışmada (Loukas, 2009) ise 10-14 yaş aralığındaki ergenlerin ($N = 479$) annelerinden algıladıkları psikolojik kontrol ile içselleştirme problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ergenlerin depresif semptomları ve sosyal kaygılarının bir yıl sonra anneden algılanan psikolojik kontroldeki değişikliği olumlu yönde yordarken, anneden algılanan psikolojik kontrolün erken ergenlerin içselleştirme sorunlarındaki değişimi yordamadığı görülmüştür. Bununla birlikte, ergenlerin bir yıl sonra artmış olan depresif belirti düzeyleri, anneden algılanan psikolojik kontrol düzeylerinin artmasıyla ilişkilendirilmiştir. Benzer bir şekilde, Albrecht, Galambos ve Jansson (2007) da ergenlerin algıladıkları psikolojik kontrol ile içselleştirme ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkileri boylamsal şekilde incelemiştir. Çalışma kapsamında 2 yıl arayla 12-19 yaşları aralığındaki ergenlerden ($N = 530$) ölçümler alınmıştır. Araştırmanın sonuçları, ergenlerin başlangıçtaki psikolojik kontrol algılarının 2 yıl boyunca içselleştirme ve saldırgan davranışlarındaki değişiklikleri öngörmediğini ortaya koymuştur. Öte yandan, ilk alınan ölçümlerdeki yüksek içselleştirme davranışı ve fiziksel saldırganlığın, ergenlerin annelerinden algıladıkları psikolojik kontrol düzeylerindeki artışı öngördüğü bulunmuştur. Söz konusu çalışmanın bulguları da EAPK ile içselleştirme problemlerinin etkileşimsel bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Alanyazında, EAPK ile ergenlerin psikolojik problemleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda cinsiyete yönelik detaylı analizlere de yer verildiği görülmektedir. Örneğin, Rogers, Buchanan ve Winchell (2003), EAPK ile ergenlerin içselleştirme ve dışsallaştırma semptomları arasındaki dört ikili ilişkiyi (anne / kız, anne / oğul, baba / kız ve baba / oğul) kesitsel ve boylamsal olarak incelemiştir. Katılımcılar, bir yıl arayla iki kez görüşme yapılan altıncı ve yedinci sınıf öğrencisi ($N = 306$) ile anne ($N = 287$) ve babalarından ($N = 115$) oluşmaktadır. Kesitsel olarak yapılan analizlere göre, babanın psikolojik kontrolü, yalnızca annelerin psikolojik kontrolü yüksek olarak algılandığında hem erkekler hem de kızlar için daha yüksek düzeyde içselleştirme problemini; kızlarda ise daha yüksek düzeyde dışsallaştırma problemini yordamıştır. Boylamsal analizler, ilk alınan ölçümlerde daha yüksek içselleştirme semptomları olan ergenlerin ebeveynlerini bir yıl sonra daha yüksek düzeyde psikolojik kontrole sahip olarak algılayan; ilk ölçümlerdeki algılanan psikolojik kontrol, daha sonraki içselleştirmeyi yordamamıştır. Dışsallaştırma için ise ilk ölçümdeki yüksek psikolojik kontrolün bir yıl sonra daha yüksek dışsallaştırmayı yordadığı görülmüştür. Ülkemizde anneden algılanan davranışsal ve psikolojik kontrolün ergenlerin ($N = 409$, $\bar{x}_{yaş} = 14.61$) psikolojik işlevselliğine etkilerinin incelendiği bir çalışmada (Kındap ve diğ., 2008) ise, kızların algıladıkları psikolojik kontrol düzeyi ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri ve sapkın özellikler gösteren arkadaşlara sahip olma arasında pozitif bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Söz konusu bulgu, erkeklerde yalnızca dışsallaştırma problemleri ve sapkın özellikler gösteren arkadaşlara sahip olma için geçerli bulunmuştur. Söz konusu çalışmalar değerlendirildiğinde, ergen özelliklerinin (Örn. yaş, psikolojik sağlık) de ebeveynlerin psikolojik kontrol uygulamaları üzerinde bir etkisi olabileceği ve psikolojik kontrolün içselleştirme-dışsallaştırma problemleri açısından kısa ve uzun süreli etkileri olabileceği görülmektedir.

Çocuk ve ergenlik dönemindeki psikolojik problemlerin yanı sıra davranışsal problemler de yetişkinlikte davranışsal, psikolojik ve psikiyatrik problemlerin gelişimi için ciddi risk faktörleri olarak kabul edilir.

Alanyazında psikolojik kontrol ile ergenin davranışsal problemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Bu kapsamda yapılan çalışmaların ergenlerde suç davranışları, saldırganlık, uyum problemleri, problemlili internet kullanımı gibi problem alanlarına odaklandığı görülmektedir. Barber (1996) ergenlerle ($N = 803$) gerçekleştirdiği dört yıllık boylamsal bir çalışmada, psikolojik kontrol uygulamalarının ergenlerin suçlu davranışlar geliştirmesi açısından anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, ergenlerle ($N = 709$, $\bar{x}_{yaş} = 12.3$) yürütülen kesitsel bir çalışmada (Finkenauer, Engels ve Baumeister, 2005) da ebeveyn psikolojik kontrolü ile ergenin saldırgan ve suçlu davranışları arasında pozitif yönde ilişkili olduğu bildirilmiştir. Lisede eğitim gören ergenlerle ($N = 462$) ülkemizde gerçekleştirilen bir çalışmada (Bitane, 2019), ebeveyn algılanan psikolojik kontrolün uyum problemlerini (Örn. antisosyal davranışlar, öfke kontrol problemi) pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Ekşi (2021) tarafından 14-17 yaş aralığındaki ergenlerle ($N = 320$) gerçekleştirilen bir çalışma ise anne ve baba psikolojik kontrolü ile saldırganlığın (fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke, sözel saldırganlık) pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Benzer bir biçimde, Oslu (2020) tarafından 15-17 yaş aralığındaki ergenlerle ($N = 724$) gerçekleştirilen çalışmada da EAPK ile saldırgan davranışlar ve yalnızlık pozitif yönde; olumlu sosyal davranışlar ise negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Ebeveyn kontrolünün ergenlerin ($N = 694$, $\bar{x}_{yaş} = 13.67$) problemlili internet kullanımı üzerindeki etkilerini incelemek üzere gerçekleştirilen bir çalışmada (Li, Li ve Newman, 2013), ebeveyn kısıtlamasının (davranışsal kontrol) problemlili internet kullanımı ile negatif yönde; sevgiyi geri çekmenin (psikolojik kontrol) ise pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Son olarak, 25 çalışmadan elde edilen verilerin dahil edildiği kapsamlı bir meta-analiz çalışmasında (Yan, Zhang, Ran, Li ve Niu, 2020), EAPK ile ergenlerin problem davranışları arasında pozitif bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Buna ek olarak, ebeveyn psikolojik kontrolü ile gençlerin problem davranışları arasındaki ilişki üzerinde yaşın aracı etkisi olduğu ve ergenin yaşı arttıkça etkinin daha net ortaya çıktığı ortaya konmuştur. Dolayısıyla alanyazında yer alan bu çalışmalar, EAPK ile ergenin davranış problemleri arasında kritik bir ilişki olduğuna işaret etmektedir.

Bununla birlikte, EAPK ile ergenin davranış problemleri arasındaki ilişkiyi konu edinen çalışmaların bir kısmında psikolojik problemler ile davranış problemlerinin bir arada ele alındığı görülmektedir. Örneğin, Pettit ve diğerleri (2001) tarafından anne ve çocukları ($N = 440$) ile yapılan boylamsal bir çalışmada, erken çocukluk döneminden itibaren psikolojik kontrolün çocuğun uyum problemleri (anksiyete, depresyon ve suçlu davranış) üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda çocuklar 5 yaş, 8-10 yaş ve 13-14 yaşlarında değerlendirilmiştir. Araştırmada, kızlar ve ergenlik öncesi suç problemleri düşük olan gençler için psikolojik kontrol ile suç problemleri arasında olumlu bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca kızlar ve ergenlik öncesi anksiyete/depresyon düzeyleri yüksek olan gençler için psikolojik kontrol ile anksiyete ve depresyon arasında olumlu bir ilişki bildirilmiştir. Romm ve Metzger (2018) tarafından yürütülen çalışmada ise ergenlerin ($N = 161$, $\bar{x}_{yaş} = 14.42$) yetersiz yeme davranışları ile EAPK arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, psikolojik kontrolün, yüksek düzeyde depresif belirti bildiren ergenler için riskli siber davranışlar ve madde kullanımıyla da pozitif yönde ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bulgular, özellikle depresif belirtileri olan ergenlerde psikolojik kontrolün problem davranışlar açısından kritik bir risk faktörü olduğuna işaret etmektedir.

Özetle, bu gözden geçirme çalışması kapsamında incelenen araştırmaların önemli bir kısmı, EAPK ile psikolojik ve davranışsal pek çok problemin ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ilişkinin kimi çalışmalarda tek yönlü olduğu kimi çalışmalarda ise karşılıklı olduğu dikkati çekmektedir. Bununla birlikte, ebeveyn algılanan psikolojik kontrolün ergenin gelişimsel çıktılarıyla doğrudan veya dolaylı bir şekilde ilişkili olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla ergenlik döneminde ebeveyn algılanan psikolojik kontrolün kritik bir önemi vardır. Bu bağlamda, psikolojik kontrolün, ebeveynlere yönelik müdahalelerde de yer bulması gerektiği düşünülmektedir.

Ebeveynlere Yönelik Müdahaleler ve Psikolojik Kontrol

Ergenlik döneminde doğal gelişim sürecinin bir parçası olarak ergenlerin daha fazla özerk olmak istedikleri, arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirdikleri ve ebeveynleriyle daha az etkileşimde buldukları görülmektedir. Bu değişimleri normal karşılamayan ve ergenin yeni yaşam özelliklerine adapte olamayan ebeveynlerin ise çocuklarına yönelik aşırı kontrolcü davranmak ve çocukları üzerinde baskı kurmak gibi sağlıksız müdahalelere başvurmaları muhtemeldir. Bu noktada, çocuklarını yetiştirirken sıklıkla psikolojik kontrol uygulamalarını kullanan ebeveynlerin zor durumlar karşısında sağlıklı müdahaleler ve etkin başa çıkma becerileri geliştirmekte zorlanabildikleri görülmektedir (Knerr, Gardner ve Cluver, 2013). Olumlu aile yaşantıları kurabilmek ve ebeveyn kaynaklı oluşabilecek psikososyal riskleri önlemek adına ebeveynlere dönük müdahale programlarına yönelik çalışmalar uzun yıllardır devam etmektedir. Ergenlik dönemindeki müdahale çalışmalarının ergene yönelik müdahaleler, ebeveyn yönelik müdahaleler, ebeveyn ve ergeni içeren müdahaleler ve aile sistemini iyileştirmeye yönelik müdahaleler olmak üzere sınıflandırıldığı görülmektedir (Hawes ve Allen, 2016). Ergenlik dönemi boyunca ebeveynlerin ergen gelişimi üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde, ergene yönelik müdahalelerin önemli bir kısmında ebeveynlerin yer alması kritik bir öneme sahiptir.

Yurt dışında yürütülen çalışmalara bakıldığında, doğrudan psikolojik kontrol uygulamalarını iyileştirmeyi/azaltmayı hedefleyen herhangi bir müdahale çalışmasına rastlanmamıştır. Bununla birlikte, ergenlik dönemi özelinde ebeveynlere yönelik geliştirilen müdahalelerde ebeveynlerin ergenlik dönemine ilişkin farkındalıklarını artırmaya, ebeveyn-ergen ilişkisini güçlendirmeye, onlara pozitif disiplin ve etkili ebeveynlik

becerileri kazandırmaya yönelik boyutların yer aldığı görülmektedir. Örneğin, Sanders (1999) tarafından geliştirilen *Standart Genç Triple-P Programı* (Standard Teen Triple P- STTP) ebeveynlerin ergene ilişkin bilgi, becerilerini artırarak ve olumlu ebeveynlik becerilerini geliştirerek ebeveyn-ergen çatışmasını, işlevsiz ebeveynliği ve ergenin davranış problemlerini azaltmayı hedeflemektedir. Programa yönelik yapılan etkililik çalışmasında, ebeveynlerin işlevsel olmayan ebeveynlik stratejilerinde, ergenlerin yıkıcı davranışlarında ve ebeveyn-ergen çatışmalarında bir azalma kaydedildiğini bildirilmiştir (Salari ve diğ., 2014). Söz konusu programın ülkemizde gerçekleştirilen etkililik çalışmasında (Arkan, Güvenir, Ralph ve Day, 2020) da programa katılan ebeveynlerin müdahale sonrası olumlu ebeveynlik davranışlarında ve ebeveyn-ergen ilişkilerinde iyileşme; ergenlerin sorunlu davranışlarında ise azalma gözlenmiştir. Bu sonuçlar programın etkili olduğuna işaret etmektedir.

Duygusal Yeterlikleri Geliştirme Program Rehberi (Program Guide to Develop Emotional Competences) ise ebeveynlik yeterliliğini teşvik etmeye yönelik oluşturulan bir program rehberidir (Martínez-González, Rodríguez-Ruiz, Álvarez-Blanco ve Becedóniz-Vázquez, 2016) Bu programda ebeveynlerin çocuğun gelişimsel dönemine ve yaşam koşullarına göre kişisel ve davranışsal özelliklerine ilişkin farkındalık sağlaması, duygusal öz düzenleme becerileri geliştirilmesi, etkili iletişim ve çatışma çözme stratejileri öğrenmesi ve pozitif disiplin yöntemleri ile birlikte tutarlı norm ve sınırlar oluşturmaları amaçlanmaktadır. Yapılan etkililik çalışmasında, ebeveynlerin duygusal öz düzenleme becerilerini kazanarak analiz edilen boyutlarda kendilerini daha yetkin algıladıkları görülmüştür. Benzer şekilde, Rodrigo ve diğerleri (2010) tarafından geliştirilen *Ailede Ergenliği Yaşama Programı* (Living Adolescence in Family) da ergenlik dönemi özellikleri, çatışma çözümü ve aile içi iletişim, aile-okul ilişkisi konularını içeren modüllerden oluşmaktadır (akt. Rodríguez-Gutiérrez, Martín-Quintana ve Cruz-Sosa, 2016). Programın etkililiğine yönelik yapılan çalışmada ise programa katılan ebeveynlerin izleme davranışlarının arttığı ve daha etkin problem çözme stratejileri kullandıkları bildirilmiştir (Rodríguez-Gutiérrez ve diğ., 2016). Bu programlara yönelik yapılan çalışma sonuçları da ebeveynlerin hem çocuklarının gelişimsel dönem özellikleri hakkında farkındalık kazanmalarının hem de etkin ebeveynlik stratejileri benimsemelerinin olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Ergen çocuğa sahip ebeveynlere yönelik ülkemizde geliştirilen müdahalelere bakıldığında da doğrudan psikolojik kontrolü içeren bir programa rastlanmamıştır. Ülkemizde ebeveyn eğitimlerini içeren müdahale çalışmalarının sıklıkla bebeklik ve çocukluk döneminde çocuğu olan ebeveynlere yönelik olduğu görülmektedir (Metin-Orta ve Sümer, 2016; Sümer ve diğ., 2020; Yıldız, 2006). Bununla birlikte ergen ebeveynlerine yönelik programların da mevcut olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı (AÇSHB) tarafından hazırlanan ve aileyi bütüncül şekilde ele alan *Aile Eğitim Programı* (AÇSHB, 2010) göze çarpmaktadır. Bu program, aile üyelerinin temel aile yaşam becerilerine yönelik bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Programda aile eğitimi ve iletişim modülleri de yer almaktadır. Bu modüller, 0-18 yaş için gelişimsel özellikler, evlilik ve aile hayatı, aile yaşam becerileri, okul ve aile, üstün yetenekli çocuklar gibi konuları içermektedir. Dolayısıyla programın hedef kitlesi ergenlik döneminde çocuğa sahip ebeveynleri de içermektedir. Aile Eğitimi Programı'ndan temellenen ve *Çocuk Yetiştirmede Temel Beceriler Eğitimi* (AÇSHB, 2018) adı verilen eğitim de 0-18 yaş arasında çocuğa sahip ebeveynlere farkındalık ve ebeveynlik becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Eğitim içeriğini aile birikteliği, aile içi iletişim, etkili ebeveynlik, çocuk hakları, temel ebeveynlik becerileri, ergenlik dönemi özellikleri gibi temalar oluşturmaktadır. Aile Eğitimi Programı'nın etkililiğin belirlenmesine dair yürütülen bir çalışmada (Şen-Karadağ ve Tuncay, 2022) programın, ebeveynlerin gelişimsel dönem özellikleri hakkında bilgilenmesi, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin gelişmesi, olumsuz disiplin yöntemlerinin kullanılmasının azalması ve demokratik ebeveynlik stiline benimsenmesi açısından fayda sağladığı bildirilmiştir. Söz konusu müdahaleye ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF işbirliği ile geliştirilen *7-19 Yaş Aile Eğitimi Programı* (Akbulut ve diğ., 2008) da alanyazında yer almaktadır. Eğitim programı temel olarak ebeveynlerin çocuk yetiştirme bağlamında farkındalıklarını artırmak, ebeveynlere etkili çocuk yetiştirme becerileri kazandırmak ve olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştirmek amacıyla yapılandırılmıştır. Söz konusu programla birlikte çocuk veya ergenlerin sahip oldukları potansiyellerin ortaya çıkarılıp bunların güçlendirilmesi beklenmektedir. Programın içeriği ergeni tanıma, iletişim becerileri, aile tutumları, olumlu davranış kazanımı, gelecek planlama, uzlaşma becerileri gibi farklı kazanımlara sahiptir. Programın aile işlevleri üzerindeki etkisini incelemek üzere lise kademesindeki öğrenci velileri ile yapılan deneysel bir araştırma (Adem, 2019), program sonunda deney ve kontrol grubu arasında davranış kontrolü ve duygusal tepki verme işlevlerinde olumlu yönde farklılık gözlemlendiğini bildirmiştir. Bu sonuçlar, eğitime katılan ebeveynlerin programdan kazanım sağladıklarına işaret etmektedir.

Bu çalışmalara ek olarak, ülkemizde ergenlerin yaşadıkları problemlerin iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirilen müdahalelerde de ebeveyn katılımına farklı biçimlerde yer verildiği görülmektedir. Örneğin, internet bağımlılığına yönelik uygulanan okul temelli bir programda (Uysal ve Balcı, 2018), ergenlerle gerçekleştirilen 8 oturumun yanı sıra ebeveynlerle de haftalık görüşmeler gerçekleştirilerek işbirliği sağlanmıştır. Programın ergenlerin internet bağımlılığı azaltma konusunda etkili olduğu aktarılmıştır. Bir başka müdahale çalışmasında (Arıcı-Özcan ve Arslan, 2018) ise liseye giriş sınavına hazırlanan ergenlerin annelerine *Ebeveyn Stresini Yönetme Programı* uygulanmıştır. Programda bu zorlu süreçte, ebeveynlerin stres ve mantıkdışı inançlarının azalmasıyla birlikte ergenlerin de anne-baba beklentilerine ilişkin stres düzeylerinin ve mantıkdışı inanç düzeylerinin azaldığı

bildirilmiştir. Son olarak, ülkemizde ergenlere ve ebeveynlere eş zamanlı uygulanan sistemik müdahaleler olduğu da görülmektedir. Örneğin, Kılıçarslan (2016) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada saldırganlık problemi olan ergenlere *Şiddet ve Saldırganlıkla Baş Etme Psiko eğitim Programı* ve ebeveynlerine ise *Şiddetsiz Karşı Koyma Ebeveyn Programı* uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçları, ergenlerin saldırganlık davranışlarında ve ebeveyn stres düzeylerinde düşüş, ebeveyn becerilerinde artış ve aile ilişkilerinde ise gelişme yaşandığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla, ülkemizde yürütülen bu araştırmalar, ergenlik döneminde çocuğa sahip ebeveynlere yönelik doğrudan uygulanan ebeveyn eğitimlerinin yanı sıra farklı sorunların çözümlenmesine yönelik hazırlanan müdahalelerde ebeveyn katılımına yer verilmesinin önemli olduğuna işaret etmektedir.

Özetle, ebeveyn eğitimleri başta olmak üzere yukarıda örnekleri sunulan müdahale çalışmaları, ebeveynlerin ergenlik dönemine ilişkin özellikler, etkili iletişim, çatışma çözme, pozitif disiplin, izleme gibi alanlarda önemli kazanımlar elde ettiğini; bu kazanımların da ergenler ve aile ilişkileri üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, sağlıklı bir ebeveynlik pratiği olarak görülmeyen psikolojik kontrol uygulamalarının da bu tür müdahaleler aracılığıyla azaltılabileceği öngörülebilmektedir. Söz konusu müdahale programlarının psikolojik kontrol uygulamalarına yönelik geliştirilmesi muhtemel etkili programlara da temel sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu gözden geçirme çalışmasından hareketle, ileriki çalışmalar için geliştirilebilecek müdahalelerin; öncelikle psikolojik kontrol uygulamaları gösteren ebeveynlerin ergenlik dönemindeki değişimlere ilişkin farkındalıklarının artırılması, psikolojik kontrol uygulamalarının ebeveynlere tanıtılması ve ebeveynin farkında olarak ya da olmayarak bu davranışları çocuğuna gösterip göstermediğinin belirlenmesi, söz konusu psikolojik kontrol uygulamalarının yerine ergenin kimlik arayışı sürecine katkıda bulunarak özerkliğini destekleyici uygulamaların teşvik edilmesi gibi alt başlıklara sahip olması önerilmektedir. Nitekim, psikolojik kontrolün önlenmesine veya azaltılmasına ilişkin geliştirilebilecek bir programın ergenin sağlıklı bir sosyoduygusal gelişim sürecine katkıda bulunmasının yanı sıra, psikolojik kontrol ile ilişkili ortaya çıkabilecek duygusal ve davranışsal problemlerin de önüne geçilmesi bağlamında da önemli katkı sunacağı düşünülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Ebeveyn davranışlarının çocuk ve ergenler üzerindeki psikolojik etkileri yıllardır çalışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikoloji alanındaki pek çok çalışma, ergenlik döneminde yaşanan problemlerin merkezinde ailesel faktörlerin yer aldığı konusunda tutarlı bulgular ortaya koymaktadır (Loeber ve Dishion, 1983). Söz konusu çalışmalar (Örn. Benson ve Johnson, 2009; Kuppens ve diğ., 2013), ergenlerin psikolojik ve davranışsal sorunlar yaşamalarında ebeveyn davranışlarının kritik bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, ebeveynlerin ergenlere gereken desteği sağlamasının ve alan tanımının ergenin öz düzenleme becerileri geliştirmesinde, içselleştirme-dışsallaştırma problemlerine sahip olmamasında ve olumlu kişilik özelliklerine sahip olmasında önemli bir rol üstlendiği bildirilmektedir (Masten ve Coatsworth, 1998). Dolayısıyla, olumlu ve sağlıklı ebeveynlik uygulamalarının ergenlerin sağlıklı gelişimleri açısından kilit bir rol oynadığı söylenebilir.

Ergenlik, önemli fiziksel, bilişsel ve psikososyal değişimlerin yaşandığı bir yaşam dönemidir (Erikson, 1968; Keating, 1990; Marshall, 1978). Bu süreçte, ergenin özerklik arayışı başta olmak üzere bu dönemde yaşadığı söz konusu normatif değişimler, çocuk-ebeveyn ilişkisini de etkileyebilmektedir (Steinberg ve Silk, 2002). Yaşanan bu değişimler karşısında bazı ebeveynlerin çocuklarını manipülatif yollarla kontrol altına almaya çalıştıkları görülmektedir (Pettit ve diğ., 2001). Psikolojik kontrol, ebeveynlerin çocuğun duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılama/kısıtlayan ve çocuğun özerkliğini engelleyen ebeveyn davranışlarını içermektedir (Barber, 1996). Ebeveyn psikolojik kontrolünün çocukta suçluluk yaratma, çocuğa kaygı aşılama, koşullu sevgi sunma/sevgiyi geri çekme ve çocuğun bakış açısını geçersiz kılmaya yönelik girişimleri içerdiği belirtilmektedir (Barber ve Harmon, 2002; akt. Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Bu tanımların yanı sıra psikolojik kontrole yönelik araştırmaların artmasıyla birlikte psikolojik kontrole ilişkin daha işevuruk tanımlamaların da yapıldığı görülmektedir. Bu güncel tanımlamalarla birlikte, psikolojik kontrol araştırmalarının genel ebeveyn davranışlarının yanı sıra daha özel durumlara yönelik de çalışılmasının mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu tür çalışmaların da alanyazına önemli bir katkı sunacağı açıktır. Ülkemiz alanyazınında da psikolojik kontrole yönelik çalışmaların artmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Psikolojik kontrolü ve psikolojik kontrolün etkilerini kuramsal düzlemde açıklamayı amaçlayan kuramsal çalışmalara bakıldığında Öz Belirleme Kuramı'nın sıklıkla temel çerçeve olarak ele alındığı görülmektedir. Öz Belirleme Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde psikolojik kontrol, ergenin özerklik, ilişkisellik ve yeterlik olarak nitelendirilen temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulmasını kısıtlamakta ve sağlıklı gelişimini sekteye uğratmaktadır (Scharf ve Goldner, 2018). Yapılan araştırmaların (Örn. Koçak, 2019) da bu kuramsal çerçeveyi destekleyen sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu araştırmaların sayısının da kısıtlı kaldığı görülmektedir. Kuramsal açıdan bakıldığında, psikolojik kontrol kavramının farklı kuramsal çerçevelerde de ele alınmasının önemlidir. Bu doğrultuda psikolojik kontrol bağlamında Aile Sistem Kuramı ve Bağlanma Kuramı gibi kuramların da psikolojik kontrolün anlaşılmasında etkin bir düzlem sunacağı ön görülmektedir. Dolayısıyla yapılması planlanan kuramsal çalışma ve bilimsel araştırmaların bu alanlardaki boşlukları doldurmasının hem yurt dışı hem de ülkemiz alanyazınına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte, psikolojik kontrolü başlatan veya sürdürülmesinde etkili olabilecek değişkenlerin belirlenmesi de oldukça önemlidir. Bu bağlamda alanyazında yapılan çalışmaların, ebeveynin özelliklerine (Örn. psikolojik sağlık, yaşam öyküsü), çocuğun özelliklerine (Örn. mizaç, psikososyal uyum düzeyi) ve bağlamsal özelliklere (Örn. kültür, stres yaratan yaşam olayları) odaklandığı görülmektedir (Scharf ve Goldner, 2018). Bu konuda yapılan çalışmaların nedensellik ilişkilerini ortaya çıkarabilmek amacıyla bebeklik dönemi gibi çok daha erken dönemlerde başlatılmasına ve boylamsal olarak gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Buna ek olarak, psikolojik kontrolü başlatan veya sürdürülmesinde etkili olan değişkenlere yönelik araştırmaların söz konusu değişkenlerin kuramsal modelleme çalışmaları kapsamında bütüncül bir şekilde ele alınmasının kritik olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda yapılacak araştırmaların, psikolojik kontrol kavramının öncüllerini ve etkilerini anlamaya dair araştırmacı ve uygulayıcılara kapsamlı bir bakış açısı sunarak gelecek çalışmalar için ülkemiz alanyazınına da değerli katkılar sunacağı öngörülmektedir.

Son yıllarda ebeveynlik pratikleri alanında gerçekleştirilen ve psikolojik kontrolü temel alan çalışmalar psikolojik kontrolün ergen üzerindeki olumsuz etkileri olduğu öngörüsünü doğrular niteliktedir (Örn. Cui ve diğ., 2014; Kındap ve diğ., 2008; Tepe ve diğ., 2018; Yan ve diğ., 2020). Bu gözden geçirme çalışmasında ele alınan çalışmaların ortak bulguları incelendiğinde psikolojik kontrolün ergenin kimlik gelişimi başta olmak üzere birçok sosyoduygusal boyut (Örn. duygu düzenleme, benlik, sosyal davranışlar, akran ilişkileri) üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, alanyazında yer alan çalışmalarda, EAPK ile depresyon, kaygı, saldırganlık, suç davranışları gibi psikolojik ve davranışsal problemler arasında da ilişki olduğu bildirilmektedir. Özellikle boylamsal olarak yürütülen çalışmalar, söz konusu ilişkilerin hem iki yönlü (ebeveyn-ergen) olabileceğini hem de etkilerinin kısa ve uzun vadede görülebileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, ergenlik döneminde ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün derinlemesine ele alınması gereken bir konu olduğu görülmektedir. Alanyazında da belirtildiği üzere (Örn. Scharf ve Goldner, 2018) bu doğrultuda yapılacak çalışmaların da boylamsal olarak gerçekleştirilmesinin ve farklı zaman dilimlerinde bu ilişkide aracı ve düzenleyici olarak yer alabilecek olası faktörlerin (Örn. öz-kontrol, bilişsel tarz) de incelenmesinin alanyazına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Ülkemizde de bu konuda yapılacak boylamsal araştırmalara ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir. Benzer bir şekilde, psikolojik kontrolün ergenler tarafından nasıl algılandığına ve ergenin nasıl etkilediğine yönelik nicel ve nitel çalışmaların yapılması da önemli görülmektedir. Ebeveynlik uygulamalarına dair algıların bağlamsal düzeyde farklılaştığı göz önünde bulundurulduğunda söz konusu araştırmaların kültürlerarası bir perspektifle yürütülmesinin de farklı kültürlerde psikolojik kontrolün ne şekilde deneyimlendiğinin anlaşılmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Psikolojik kontrol gibi etkisiz ebeveyn uygulamaları ve çatışma çözümünde etkili olmayan iletişim becerileri gibi özellikler potansiyel olarak müdahale edilebilir faktörler arasında yer almaktadır (Deković, Janssens ve Van As, 2003). Bununla birlikte, alanyazında yer alan müdahalelere bakıldığında doğrudan psikolojik kontrolü ele alan uygulamalara rastlanmamıştır. Yurt dışında ergen ebeveynlerine yönelik uygulanan önleyici müdahale çalışmalarının çoğunlukla etkili ebeveynlik davranışları geliştirme ve aile içi etkin iletişim becerileri kazanımını hedeflediği görülmektedir. Söz konusu programların pek çoğu olumsuz ebeveynlik uygulamalarını sınırlandırarak ergenlerde olumlu gelişimi teşvik etme ve aile içi çatışmaları azaltarak ebeveyn-ergen iletişimini geliştirmeleri açısından etkili bulunmuştur (Barkley, Edwards, Laneri, Fletcher ve Metevia, 2001; Dishion ve Andrews, 1995). Ülkemizde yürütülen müdahale çalışmalarına bakıldığında da bir kısmının ebeveynlik eğitimlerini içerdiği, bir kısmının daha özel sorunlara yönelik müdahaleler olduğu görülmektedir. Bu gözden geçirme çalışması dahilinde aktarılan programlar, ebeveynlere yönelik müdahalelerin aile içi olumlu etkileşimi artırmada, sorunlu ergenlik davranışlarını azaltmada ve etkin ebeveynlik uygulamalarının geliştirilmesi konusunda etkili olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, ebeveynlere yönelik doğrudan psikolojik kontrolle ilişkili farkındalık ve beceri kazandırmaya yönelik öğeleri içeren müdahalelerin oluşturulmasının da önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bu tür müdahale uygulamalarının da deneysel desenlerle test edilmesi ve etkililiğinin belirlenmesinin hem bilim alanına hem de uygulamaya önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Özetle, bu gözden geçirme çalışması, ebeveynlerden algılanan psikolojik kontrolün ergenlik döneminde psikososyal gelişim ve psikolojik sağlık açısından risk oluşturduğunu alanyazın temelinde açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte konu ile ilgili yapılacak olan kapsamlı bilimsel çalışmaların hem alanyazına hem de uygulayıcılara katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, öncelikle psikolojik kontrol kavramına ilişkin farklı kuramsal bakış açılarını yansıtan kuramsal çalışmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Ayrıca söz konusu kuramsal çerçevelerin farklı bağlamlar ve farklı örneklemeler üzerinde araştırıldığı çalışmaların da önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla psikolojik kontrolü başlatan ve sürmesinde etkili olan faktörleri bütüncül bir şekilde ele alan boylamsal çalışmaların ve modelleme çalışmalarının alanyazına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Diğer yandan gerçekleştirilmesi planlanan çalışmalarda ergenin psikososyal gelişim ve psikolojik uyumu ile psikolojik kontrol arasındaki ilişkide aracı ve düzenleyici olarak yer alabilecek olası faktörlerin de ele alınmasının önemli olduğu öngörülmektedir. Son olarak, psikolojik kontrolün ergen üzerindeki yıkıcı etkileri göz önüne alındığında, hem çocukluk hem de ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynlerine yönelik olarak psikolojik kontrol konusunu da doğrudan içeren müdahale programlarının oluşturulması önerilmektedir. Bu doğrultuda hazırlanacak

programlarda, ergenlik dönemi özellikleri; psikolojik kontrolün ne olduğu, hangi davranışları içerdiği ve ergen üzerindeki etkileri; ebeveynin kontrol ihtiyacı ile ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarının arasında nasıl bir denge kurulabileceği ve ergenin ihtiyaçlarına duyarlı, işlevsel ebeveynlik uygulamaları gibi temalara yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak, psikolojik kontrol üzerine yapılacak kapsamlı çalışmalarla birlikte etkili müdahale programlarının oluşturulmasının ve uygulanmasının ergenlerin sağlıklı gelişimleri üzerinde önemli bir katkı sunacağı öngörülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar arasında kişisel ve/veya mali herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Mali Destek

Çalışmada herhangi bir kamu, ticari ve/veya kâr amacı gütmeyen kuruluştan mali destek alınmamıştır.

Etik Kurul İzin Bilgisi: Bu çalışma bir alanyazın derlemesi niteliği taşıdığından dolayı etik kurul izni alınmamıştır.

Kaynakça / References

- Adams, G. R., & Marshall, S. K. (1996). A developmental social psychology of identity: Understanding the person-in-context. *Journal of Adolescence*, 19(5), 429-442. doi: 10.1006/jado.1996.0041
- Adem, S. (2019). *Aile Eğitim Programının aile işlevleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2018). Çocuk Yetiştirmede Temel Beceriler Eğitimi. <https://www.aep.gov.tr/media/vjnne0oa/%C3%A7ocuk-yeti%C5%9Ftirmede-temel-konular.pdf> adresinden elde edildi.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2010). Aile Eğitim Programı. <https://aep.gov.tr/tr/> adresinden elde edildi.
- Akbulut, K., Ürkmez, F. B., Kimmet, E., Demircioğlu, H., Eren, Y. Z., Nesipoğlu, S. ve Gökeşmeoğlu, N. (2008). *7-19 Yaş Aile Eğitimi Kılavuz Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Aktaş, V. ve Tepe, Y. K. (2021). Olumlu sosyal davranışlar ile özerklik desteği ve psikolojik kontrol arasındaki ilişkiler. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45(2), 29-48.
- Albrecht, A. K., Galambos, N. L., & Jansson, S. M. (2007). Adolescents' internalizing and aggressive behaviors and perceptions of parents' psychological control: A panel study examining direction of effects. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(5), 673-684. doi: 10.1007/s10964-007-9191-5
- Arıcı-Özcan, N. ve Arslan, R. (2018). Ergen annelerine uygulanan Ebeveyn Stresini Yönetme Programı'nın etkililiği. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 40-59. doi: 10.19126/suje.349339
- Arkan, B., Güvenir, T., Ralph, A., & Day, J. (2020). The efficacy and acceptability of the Triple P: Positive Parenting Program with Turkish parents. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 33(3), 148-156. doi: 10.1111/jcap.12283
- Assor, A. (2017) The striving to develop an authentic inner-compass as a key component of adolescents' need for autonomy: Parental antecedents and effects on identity, well-being, and resilience. In B. Soenens, M. Vansteenkiste, & S. Van Petegem (Eds.), *The meaning and the role of autonomy in adolescent development: Toward conceptual clarity* (pp. 119-144). London: Routledge Psychology Press.
- Assor, A., & Tal, K. (2012). When parents' affection depends on child's achievement: Parental conditional positive regard, self-aggrandizement, shame and coping in adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(2), 249-260. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.10.004
- Assor, A., Roth, G., & Deci, E. L. (2004). The emotional costs of parents' conditional regard: A Self-Determination Theory analysis. *Journal of Personality*, 72(1), 47-88. doi: 10.1111/j.0022-3506.2004.00256.x
- Aunola, K., Sorkkila, M., Viljaranta, J., Tolvanen, A., & Ryba, T. V. (2018). The role of parental affection and psychological control in adolescent athletes' symptoms of school and sport burnout during the transition to upper secondary school. *Journal of Adolescence*, 69, 140-149. doi: 10.1016/j.adolescence.2018.10.001
- Baldwin, A. L. (1948). Socialization and the parent-child relationship. *Child Development*, 19(3), 127-136. doi: 10.2307/1125710
- Baldwin, A. L., Kalthorn, J., & Breese, F. H. (1945). Patterns of parent behavior. *Psychological Monographs*, 58(3), 1-75. doi: 10.1037/h0093566
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67(6), 3296-3319. doi: 10.2307/1131780
- Barber, B. K., & Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (pp. 15-52). Washington, DC: APA.
- Barber, B. K., Stolz, H. E., & Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(4), 1-137. doi: 10.1111/j.1540-5834.2005.00365.x
- Barber, B. K., Xia, M., Olsen, J. A., McNeely, C. A., & Bose, K. (2012). Feeling disrespected by parents: Refining the measurement and understanding of psychological control. *Journal of Adolescence*, 35(2), 273-287. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.10.010
- Barkley, R. A., Edwards, G., Laneri, M., Fletcher, K., & Metevia, L. (2001). The efficacy of problem-solving communication training alone, behavior management training alone, and their combination for parent-

- adolescent conflict in teenagers with ADHD and ODD. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69(6), 926-941. doi: 10.1037/0022-006X.69.6.926
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1-103. doi: 10.1037/h0030372
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9(3), 239-267. doi: 10.1177/0044118X7800900302
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95. doi: 10.1177/0272431691111004
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C., & Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18(5), 523-541. doi: 10.1177/0743558403255070
- Benson, J. E., & Johnson, M. K. (2009). Adolescent family context and adult identity formation. *Journal of Family Issues*, 30(9), 1265-1286. doi: 10.1177/0192513X09332967
- Berzonsky, M. D. (2004). Identity processing style, self-construction, and personal epistemic assumptions: A social-cognitive perspective. *European Journal of Developmental Psychology*, 1(4), 303-315. doi: 10.1080/17405620444000120
- Beyers, W., & Goossens, L. (2008). Dynamics of perceived parenting and identity formation in late adolescence. *Journal of Adolescence*, 31(2), 165-184. doi: 10.1016/j.adolescence.2007.04.003
- Bireda, A. D., & von Krosigk, B. (2015). Perceived maternal and paternal psychological control by Ethiopian adolescents. *Journal of Psychology in Africa*, 25(1), 1-5. doi: 10.1080/14330237.2015.1007590
- Bitane, B. S. (2019). *Ergenlerin algıladıkları ebeveyn psikolojik kontrolü, erken dönem uyumsuz şemalar ve uyum sorunları ilişkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Costa, S., Barberis, N., Gugliandolo, M. C., Larcana, R., & Cuzzocrea, F. (2018). The intergenerational transmission of trait emotional intelligence: The mediating role of parental autonomy support and psychological control. *Journal of Adolescence*, 68, 105-116. doi: 10.1016/j.adolescence.2018.07.008
- Crocetti, E., Rubini, M., Luyckx, K & Meeus, W. (2008). Identity formation in early and middle adolescents from various ethnic groups: From three dimensions to five statuses. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(8), 983-996. doi: 10.1007/s10964-007-9222-2
- Cui, L., Morris, A. S., Criss, M. M., Houlberg, B. J & Silk, J. S. (2014). Parental psychological control and adolescent adjustment: The role of adolescent emotion regulation. *Parenting: Science and Practice*, 14(1), 47-67. doi: 10.1080/15295192.2014.880018
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2013). The importance of autonomy for development and well-being. In B. W. Sokol, F. M. E. Grouzet, & U. Müller (Eds.), *Self-regulation and autonomy: Social and developmental dimensions of human conduct* (pp. 19-46). Cambridge: Cambridge University Press. doi: https://doi.org/10.1017/CBO9781139152198.005
- Deci, E. L., Eghrari, H., Patrick, B. C., & Leone, D. R. (1994). Facilitating internalization: The self-determination theory perspective. *Journal of Personality*, 62, 119-142. doi: 10.1111/j.1467-6494.1994.tb00797.x
- Deković, M., Janssens, J. M., & Van As, N. M. (2003). Family predictors of antisocial behavior in adolescence. *Family Process*, 42(2), 223-235. doi: 10.1111/j.1545-5300.2003.42203.x
- Dishion, T. J., & Andrews, D. W. (1995). Preventing escalation in problem behaviors with high-risk young adolescents: Immediate and 1-year outcomes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63(4), 538-548. doi: 10.1037//0022-006x.63.4.538
- Ekşi, H. (2021). *Lise öğrencilerinde ebeveyn ilişkileri, duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik kontrol ve saldırganlık arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Company.

- Filippello, P., Harrington, N., Costa, S., Buzzai, C., & Sorrenti, L. (2018). Perceived parental psychological control and school learned helplessness: The role of frustration intolerance as a mediator factor. *School Psychology International, 39*(4), 360-377. doi: 10.1177/0143034318775140
- Finkenauer, C., Engels, R. C. M. E., & Baumeister, R. F. (2005). Parenting behaviour and adolescent behavioural and emotional problems: The role of self-control. *International Journal of Behavioral Development, 29*(1), 58-69. doi: 10.1080/01650250444000333
- Flamant, N., Haerens, L., Mabbe, E., Vansteenkiste, M., & Soenens, B. (2020). How do adolescents deal with intrusive parenting? The role of coping with psychologically controlling parenting in internalizing and externalizing problems. *Journal of Adolescence, 84*, 200-212. doi: 10.1016/j.adolescence.2020.09.003
- Fu, X., & Zhang, Y. (2020). Bidirectional relation between paternal/maternal psychological control and adolescent behavioral outcomes. *Journal of Child and Family Studies, 29*, 1402-1412. doi: 10.1007/s10826-019-01615-1
- Gargurevich, R., & Soenens, B. (2016). Psychologically controlling parenting and personality vulnerability to depression: A study in Peruvian late adolescents. *Journal of Child and Family Studies, 25*(3), 911-921. doi: 10.1007/s10826-015-0265-9
- Hawes, D. J., & Allen, J. (2016). Evidence-based parenting interventions: Current perspectives and clinical strategies. In M. Hodes & S. Gau (Eds.), *Positive mental health, fighting stigma and promoting resiliency for children and adolescents* (pp. 185-204). Amsterdam: Elsevier Academic Press.
- Kaniūšonytė, G., & Žukauskienė, R. (2018). Relationships with parents, identity styles, and positive youth development during the transition from adolescence to emerging adulthood. *Emerging Adulthood, 6*(1), 42-52. doi: 10.1177/2167696817690978
- Keating, D. (1990). Adolescent thinking. In S. Feldman & G. Elliott (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent* (pp. 54-89). Cambridge: Harvard University Press.
- Kılıçarslan, S. (2016). *Ergenlerde görülen saldırgan davranışlarda ebeveyn ve ergenlere uygulanan psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 23*(61), 92-107.
- Knerr, W., Gardner, F., & Cluver, L. (2013). Improving positive parenting skills and reducing harsh and abusive parenting in low-and middle-income countries: A systematic review. *Prevention Science, 14*(4), 352-363. doi: 10.1007/s11121-012-0314-1
- Koçak, A. (2019). *Interparental relationship and adolescent adjustment: The mediating roles of psychological control, autonomy support, and basic psychological needs*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuppens, S., Laurent, L., Heyvaert, M., & Onghena, P. (2013). Associations between parental psychological control and relational aggression in children and adolescents: A multilevel and sequential meta-analysis. *Developmental Psychology, 49*(9), 1697-1712. doi: 10.1037/a0030740
- Kurt, D., Sayıl, M. ve Tepe, Y. K. (2013). Ana babanın psikolojik kontrolü ile gencin yalnızlığı arasındaki ilişkide kişilerarası güven inancı ve bağlanmanın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 28*(71), 105-116.
- Leondari, A., & Kiosseoglou, G. (2002). Parental psychological control and attachment in late adolescents and young adults. *Psychological Reports, 90*(3), 1015-1030. doi: 10.2466/pr0.2002.90.3.1015
- Li, R., Yao, M., Liu, H., & Chen, Y. (2019). Relationships among autonomy support, psychological control, coping, and loneliness: Comparing victims with nonvictims. *Personality and Individual Differences, 138*, 266-272. doi: 10.1016/j.paid.2018.10.001
- Li, X., Li, D., & Newman, J. (2013). Parental behavioral and psychological control and problematic internet use among Chinese adolescents: the mediating role of self-control. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking, 16*, 442-447. doi: 10.1089/cyber.2012.0293
- Loeber, R., & Dishion, T. (1983). Early predictors of male delinquency: A review. *Psychological Bulletin, 94*(1), 68-99. doi: 10.1037/0033-2909.94.1.68
- Loukas, A. (2009). Examining temporal associations between perceived maternal psychological control and early adolescent internalizing problems. *Journal of Abnormal Child Psychology, 37*(8), 1113-1122. doi: 10.1007/s10802-009-9335-z

- Luebke, A. M., Bump, K. A., Fussner, L. M., & Rulon, K. J. (2014). Perceived maternal and paternal psychological control: Relations to adolescent anxiety through deficits in emotion regulation. *Child Psychiatry & Human Development, 45*(5), 565-576. doi: 10.1007/s10578-013-0425-3
- Luyckx, K., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Goossens, L., & Berzonsky, M. D. (2007). Parental psychological control and dimensions of identity formation in emerging adulthood. *Journal of Family Psychology, 21*(3), 546-550. doi: 10.1037/0893-3200.21.3.546
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4, pp. 1-101). New Jersey: Wiley.
- Marshall, W. (1978). Puberty. In F. Falkner & J. Tanner (Eds.), *Human growth* (Vol. 2, pp. 141-181). New York: Springer.
- Martínez-González, R. A., Rodríguez-Ruiz, B., Álvarez-Blanco, L., & Becedóniz-Vázquez, C. (2016). Evidence in promoting positive parenting through the Program-Guide to Develop Emotional Competences. *Psychosocial Intervention, 25*(2), 111-117. doi: 10.1016/j.psi.2016.04.001
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist, 53*(2), 205-220. doi: 10.1037//0003-066x.53.2.205
- McCord, J. (1979). Some child-rearing antecedents of criminal behavior in adult men. *Journal of Personality and Social Psychology, 37*(9), 1477-1486. doi: 10.1037//0022-3514.37.9.1477
- Metin-Orta, İ. ve Sümer, N. (2016). Anne duyarlılığı ve erken dönem bağlanma-temelli ebeveynlik destek ve müdahale programları. *Türk Psikoloji Yazıları, 19*(38), 54-76.
- Murray, K. W., Dwyer, K. M., Rubin, K. H., Knighton-Wisor, S., & Booth-LaForce, C. (2014). Parent-child relationships, parental psychological control, and aggression: Maternal and paternal relationships. *Journal of Youth and Adolescence, 43*(8), 1361-1373. doi: 10.1007/s10964-013-0019-1
- Niemiec, C. P., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2010). Self-determination theory and the relation of autonomy to self-regulatory processes and personality development. In R. H. Hoyle (Ed.), *Handbook of personality and self-regulation* (pp. 169-191). Oxford: Wiley-Blackwell. doi: 10.1002/9781444318111.ch8
- Oslu, E. C. (2020). *Ergenin algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkilerin sosyal problem çözme becerileri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Toros Üniversitesi, Mersin.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development, 72*(2), 583-598. doi: 10.1111/1467-8624.00298
- Pulat, N. (2011). *Ebeveynlerin uyguladığı psikolojik kontrolün ergenlerin depresyon, kaygı ve öfke belirtileri üzerindeki etkisi: Mükemmeliyetçiliğin aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Rodríguez-Gutiérrez, E., Martín-Quintana, J. C., & Cruz-Sosa, M. (2016). "Living Adolescence in Family" parenting program: Adaptation and implementation in social and school contexts. *Psychosocial Intervention, 25*(2), 103-110. doi: 10.1016/j.psi.2016.03.004
- Rogers, K. N., Buchanan, C. M., & Winchell, M. E. (2003). Psychological control during early adolescence: Links to adjustment in differing parent/adolescent dyads. *Journal of Early Adolescence, 23*, 349-383. doi: 10.1177/0272431603258344
- Romm, K. F., & Metzger, A. (2018). Parental psychological control and adolescent problem behaviors: The role of depressive symptoms. *Journal of Child and Family Studies, 27*(5), 2206-2216. doi: 10.1007/s10826-018-1064-x
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology, 25*(1), 54-67. doi: 10.1006/ceps.1999.1020
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: Guilford Publications. doi: 10.1521/978.14625/28806
- Salari, R., Ralph, A., & Sanders, M. R. (2014). An efficacy trial: Positive parenting program for parents of teenagers. *Behaviour Change, 31*(1), 34-52. doi: 10.1017/bec.2013.31

- Sanders M. R. (1999). Triple P-Positive Parenting Program: Towards an empirically validated multilevel parenting and family support strategy for the prevention of behavior and emotional problems in children. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 2(2), 71-90. doi: 10.1023/a:1021843613840
- Schaefer, E. S. (1965a). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29(6), 552-557. doi: 10.1037/h0022702
- Schaefer, E. S. (1965b). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36(2), 413-424. doi: 10.2307/1126465
- Scharf, M., & Goldner, L. (2018). "If you really love me, you will do/be...": Parental psychological control and its implications for children's adjustment. *Developmental Review*, 49, 16-30. doi: 10.1016/j.dr.2018.07.002
- Sim, T. N., & Chin, J. E. (2014). Do mothers' and fathers' authoritative and authoritarian parenting interact? An exploration on schooling aspects with a Singapore adolescent sample. *Youth & Society*, 46(2), 286-300. doi: 10.1177/0044118X12441188
- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74-99. doi: 10.1016/j.dr.2009.11.001
- Soenens, B., Elliot, A. J., Goossens, L., Vansteenkiste, M., Luyten, P., & Duriez, B. (2005). The intergenerational transmission of perfectionism: Parents' psychological control as an intervening variable. *Journal of Family Psychology*, 19(3), 358-366. doi: 10.1037/0893-3200.19.3.358
- Soenens, B., Park, S., Y., Vansteenkiste, M., & Mouratidis, A. (2012). Perceived parental psychological control and adolescent depressive experiences: A cross-cultural study with Belgian and South-Korean adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(2), 261-272. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.05.001
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., & Luyten, P. (2010). Toward a domain-specific approach to the study of parental psychological control: Distinguishing between dependency-oriented and achievement-oriented psychological control. *Journal of Personality*, 78(1), 217-256. doi: 10.1111/j.1467-6494.2009.00614.x
- Steinberg, L., & Silk, J. S. (2002). Parenting adolescents. In M. H. Bornstein & M. H. Bornstein (Eds.), *Handbook of parenting: Children and parenting* (pp. 103-133). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Steinberg, L., Elmen, J. D., & Mounts, N. S. (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Development*, 60(6), 1424-1436. doi: 10.1111/j.1467-8624.1989.tb04014.x
- Sümer, N., Metin-Orta, İ., Alsancak-Akbulut, C., Salman-Engin, S., İlden-Koçkar, A., Şahin-Acar, B., ... Yaşar, B. (2020). Olumlu ebeveyn davranışlarını artırmaya yönelik video-geri bildirimli müdahale programının anne duyarlılığı üzerindeki etkisinin Türkiye'de incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 35(85), 100-116. doi: 10.31828/tpd1300443320190219m000018
- Şen-Karadağ, Ö. ve Tuncay, T. (2022). Aile Eğitim Programı (AEP) ve ebeveynlik becerileri arasındaki ilişkilerin yararlanıcıların gözünden incelenmesi: Kontrol gruplu bir çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 11-42. doi: 10.21560/spcd.vi.897645
- Tepe, Y. K., Deliser, B., Kuzan, G. ve İslamoğlu, R. (2018). İlköğretimin ikinci kademe öğrencilerinin ana-babadan algıladığı psikolojik kontrolün kendini belirleme düzeyi ve sosyal girişkenlikle ilişkisi. *Asia Minor Studies*, 6(AGP Sempozyum Özel Sayısı 1), 294-312. doi: 10.17067/asm.439957
- Uysal, G., & Balcı, S. (2018). Evaluation of a school-based program for Internet addiction of adolescents in Turkey. *Journal of Addictions Nursing*, 29(1), 43-49. doi: 10.1097/jan.0000000000000211
- Vansteenkiste, M., & Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 23(3), 263-280. doi: 10.1037/a0032359
- Vasquez, A. C., Patall, E. A., Fong, C. J., Corrigan, A. S., & Pine, L. (2016). Parent autonomy support, academic achievement, and psychosocial functioning: A meta-analysis of research. *Educational Psychological Review*, 28, 605-644. doi: 10.1007/s10648-015-9329-z
- Werner, L. L. A. A., der Graaff, J. V., Meeus, W. H. J., & Branje, S. J. T. (2015). Depressive symptoms in adolescence: Longitudinal links with maternal empathy and psychological control. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(6), 1121-1132. doi: 10.1007/s10802-015-0106-8
- Wijsbroek, S. A. M., Hale III, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., & Meeus, W. H. J. (2011). The direction of effects between perceived parental behavioral control and psychological control and adolescents' self-reported GAD

- and SAD symptoms. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 20(7), 361-371. doi: 10.1007/s00787-011-0183-3
- Yan, F., Zhang, Q., Ran, G., Li, S., & Niu, X. (2020). Relationship between parental psychological control and problem behaviours in youths: A three-level meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 112, 1-9. doi: 10.1016/j.chilyouth.2020.104900
- Yıldız, S. A. (2006). Ebeveynin sorun çözme becerisini geliştirmeye yönelik deneysel bir çalışma. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 24, 231-244.